

LUCEAFĂRUL

Serie nouă

Februarie 1943

Anul III

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

COMITETUL DE REDACȚIE:

VICTOR PAPILIAN, D. D. ROȘCA, OLIMPIU BOITOȘ, MIHAI BENIUC ȘI GRIGORE POPA

Colaboratorii revistei: Ion Agârbiceanu, Nicolae Albu, Mircea Alexiu, Simion Anderco, Nicolae Balcă, A. P. Bănuț, Zevedei Barbu, V. Beneș, Lucian Blaga, Lucian Bologa, Petre Bucșa, Alexandru Ceușianu, Paul Constant, V. Copilu-Cheatră, Ilie Dăianu, Dimitrie Danciu, Romeo Dăscălescu, Al. Dima, Petru Drăghici, Ioan Fruma, Virgil Fulicea, Ion Gherghel, Gherghinescu Vania, Vasile Gionea, Victor Iancu, Zorica Lațcu, Șt. Manciulea, Grigorie T. Marcu, Aurel Marin, C. Munteanu, Teodor Murășanu, M. Nanu, Ionel Neamtzu, Al. Negură, Vasile Netea, Ionel Olteanu, Petre Pascu, Horia Petra-Petrescu, George A. Petre, Licu Pop, George Popa, Iulian Popa, O. F. Popa, I. Popescu-Sibiu, Ioan Râmbu, Marcel Romanescu, M. G. Samarineanu, Constantin Sassu, Ion Șugariu, Virgil Șotropa, I. V. Spiridon, Mihail Spiridonică, D. Stăniloae, Octav Șuluțiu, Gabriel Țepelea, Lucian Valea, Emil Zegreanu.

Manuscrisele, cărțile și publicațiile periodice de recenzat
se vor trimite pe adresa redacției.

*

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

*

Cine reține un număr din revistă, se consideră abonată și este rugată
să trimită abonamentul prin mandat postal, pe adresa administrației.

*

Redacția și administrația: **Sibiu, Strada Oituz Nr. 4.**
(Ore de birou: zilnic dela 4—6 d. m.)

Abonamente: În țară, pentru particulari, anual Lei 600.—
pentru autorități și instituții „ 1500.—
În străinătate dublu.
Exemplarul Lei 60.—

Înscrisă în registrul de publicații periodice la Tribunalul Sibiu, Secția II-a, Nr. 1469/1941

Tipografia „Dacia Traiană”, S. A., Sibiu. Nr. 129, Feb., 1943.

Secretar de redacție: **Olimpiu Boitoș.**

Inscr. în Reg. Com. Fi 3/65/1931

Balada lancului

de

Teodor Murășanu

*La porțile Turzii bat
Pumnii lui lancu Împărat:*

— „Sculați, sculați, boieri mari,
Cu pinteni de ghinărari,
Că vă vin colindători,
Noaptea pe la cântători.
Și v'aduc un Împărat,
Împărat adevărat,
Soare 'n raze luminat...!”

*Soli bărboși în cale-i les
Și-i dau daruri pe ales,
Tot tușind fără 'nfeles:*

— „Iancule, Măria Ta,
Lasă Turda n'o prăda
Că ce-i cere noi ți-om da...
Ți-om da aur cu mierța
Și taleri cu ferdela,
Munții cu odoarele,
Câmpul cu ogoarele,
Codrii cu izvoarele
Și luna cu soarele...!”

*Lancu 'n noapte strălucește,
Stă pe gânduri și-i privește,
Drept în inimă-i pătrunde
Și pe loc le și răspunde:*

— „Solilor, bărboșilor,
Domnilor, făloșilor,
Laurul balastrul,
Ce mi-e mie aurul?
Ce mi-s mie zalele,
Munții cu metalele?

*Ce mi-s mie prăzile,
Talerii cu lăzile?
Ce mi-e mie soarele,
Când mă dor picioarele
Și-mi seacă izvoarele?*

*Ce mi-s mie zânele
Dacă tânjesc grânele
Și-mi putrezesc stânele?*

*Ce mi-e mie coif cu creastă,
Dacă-mi pier brazii pe coastă
Și mușcatele 'n fereastră?*

*Ce rîi-e mie lumea toată,
Dacă ochii 'n sânge 'nnoată
Și se uită tulburi roată?*

*Ce mi-e mie floarea glumii,
Dacă văd minciuna spumii
Până 'n marginile lumii?"*

*— „Iancule, Măria Ta,
Lasă Turda n'o prăda
Că ce-i cere noi ți-om da..."*

*— „Domnilor, nălucilor,
Umbrele răscrucilor,*

*Cum să 'mpiedeci ploile
Să nu-și facă voile?*

*Cum să-și țină Mureșul,
Primăvara, iureșul?*

*Cum să 'nlănțui Crivățul
Când îl scurmă desmățul,
Cum să legi Vântoasele
Să nu-și sune coasele,
Cum să 'nfrâni Pădurile
Când își bat securile,
Cum să fereci mânzele
Să nu-și rupă pânzele
Când le-asmuță rânzele?*

*Vreți răspuns mai luminat,
Bucuros vi l-aș fi dat...*

*Ian priviți Cheile Turzii,
Glasul meu l-aud și surzii,
Ian priviți cum umblă corbii,
Oândul meu mi-l văd și orbit..."*

Scrisul românesc din Ardealul de Nord

de

Victor Iancu

Dintre toate preocupările spiritului literatura este oglinda cea mai vie a unui popor. În ea întâlnim acumulată toată forța sa creatoare, stadiul evoluției sale sufletești, gândurile care-l frământă, precum și suferințele ce-l rod. Dispunând de multiple mijloace, printre care încrucișarea expresiei logice cu cea artistică reprezintă de sigur pe cea mai semnificativă, literatura pe lângă valoarea ei intrinsecă alcătuiește și un prețios document istoric și psihologic, un seismograf care înregistrează cu multă sensibilitate oscilațiile spirituale ale societății. Privită astfel, fără să dețină vreo întâietate în ierarhia bunurilor spirituale ale unui popor, literatura reprezintă totuși o însemnătate sporită față de celelalte producții ale spiritului omenesc, fiind și o eficace armă de luptă în apărarea etnicității unui popor. Legată indestructibil de limbă, comoara cea mai de preț a particularității unui popor, literatura în mod indirect cultivă totdeauna sentimentul național, conțurând adâncimile sale și modelând funcțiunea sa spirituală.

Părăsind acum doi ani și jumătate ținuturile străbune ale Ardealului de Nord, am fost copleșiți de grija pentru viața culturală a Românilor rămași acolo. Am arătat altădată (în numărul din Noemvrie 1940 al *Revistei Fundațiilor Regale*, precum și în primul număr al *Luceafărului*) intensitatea și nivelul la care reușisem să ridicăm viața noastră culturală în cele două decenii de stăpânire românească a Ardealului de Nord. Izbutisem să realizăm acolo al *doilea centru cultural al vieții românești*, cu organizații demne de o civilizație înfloritoare, când vitrege împrejurări curmară brusc firul unei munci din cele mai fructuoase. Zilele celui trist început de Septemvrie rămân neuitate în sbuciumul lor unic. Din toate durerile însă și din toată teama ce o împărțisem, cea mai cumplită era fără îndoială cea cu privire la soarta sufletului populației rămase acolo. Principalele așezăminte culturale luară drumul pribegiei. Cu ele au plecat însă și aproape toate personalitățile al căror rost se statornicise în domeniul vieții culturale. Este aici poate o notă a totalei dependențe materiale a oamenilor de cultură într-o societate incipientă, care n'a reușit încă, asemenea națiunilor din Apus, să creeze din preocupările spirituale o profesiune independentă. Aceasta fiind situația, ne gândeam cu spaimă la o însemnată cădere de nivel, de natură să periclitizeze nu roadele unei muncii de două decenii, desfășurate între atâtea fericite semne, ci însăși rezistența spirituală a Românilor rămași acolo, care continuau să alcătuiască, în ciuda tuturor vicisitudinilor, majoritatea populației acelor meleaguri. Pericolul ce ne amenința nu era deci revenirea la stările culturale de dinainte de războiul mondial, când la dreptul vorbind Ardealul reușise să se afirme printr-o viață spirituală destul de bine organizată, ci întoarcerea la stările de acum o sută de ani!... În atmosfera acestei îngrijorări cumplite am scris acel articol din *Luceafărul*, intitulat „*Dela cultura majoră la literatura calendarelor*“, care din păcate, după cum am aflat ulterior, a fost greșit înțeles de cei ce muncesc cu atâta spor la opera de îndrumare a culturii românești din ținuturile părăsite. Departate de a le subestima eforturile atât de laudabile, atât de pline de inițiativă și în adevăr potrivite împrejurărilor de acolo, nu puteam să nu tragem concluziile dureroase dintr-o comparație la care ne îndreptăteau schimbările intervenite în urma evenimentelor din 1940. Și ca să înlăturăm orice suspiciune, ținem să-i asigurăm pe cei rămași acolo

din îndemna propriu, că nu numai la dânsii a suferit cultura românească lovituri grele, dar și în Ardealul liber. Nu este locul aici să desbatem această problemă de o deosebită gravitate pentru toată cultura românească. Și ca să încheiem aceste rânduri introductive, ținem să mai adăugăm că, fără a disprețui literatura calendaristică dela începuturile vieții noastre culturale și nici măcar pe cea de astăzi, a cărei importanță o înțelegem mai mult ca oricând, nu puteam să nu constatăm o dureroasă scădere de nivel, a cărei răspundere firește n'o purtau oamenii, ci evenimentele.

După opinia noastră, societatea românească n'a reușit să-și asigure poziții de cultură majoră decât după Unire. Am amintit mai des, în privința aceasta, interesanta discuție purtată în paginile revistei *Gândirea* la începuturile apariției sale la București, între d-nii Pamfil Șeicaru, Tudor Vianu și Nichifor Crainic, în legătură cu formele de viitor ale culturii românești. Astfel, d-nii Pamfil Șeicaru și Nichifor Crainic au accentuat importanța factorului etnic cu tot ce aduce el ca pitoresc și vieță nediferențiată. Față de această teză, expusă mai ales de d-l Crainic cu multă virtuozitate în poate cel mai frumos articol al d-sale, *Parsifal*, d-l Tudor Vianu — un om în cultura căruia a intrat puternic perspectiva occidentală — a susținut, în articolul intitulat *Statul ca îndreptar*, teza opusă a evoluției istorice operatorie de diferențieri. Comentând odată acest articol, am primit într-o scrisoare o confirmare din partea d-lui Vianu, din care ne permitem să reproducem următoarele: „El (articolul amintit al d-lui Vianu) datează din vremea în care, înapoiat de curând din Germania, aduceam cu mine dorința de a vedea cultura noastră înaintând către stilul marilor creații, poate ceva înrudit cu ceea ce Blaga a numit mai târziu *cultura majoră*. Mi se părea că prea ne menținem la nivelul etnograficului. Părvaș gândea pe atunci în același fel”.

De sigur, încercări sporadice de emancipare a culturii noastre au fost mai multe. Astfel trebuie privită negreșit toată școala latinistă a Ardelenilor, din veacul trecut, care n'a fost opera unor naivi, străini de vieță și lipsiți de talent, ci expresia unor învățați cu multă erudiție, formați în spiritul idealismului filosofic al vremii. Credem, dimpreună cu d-l Lucian Blaga, că a sosit vremea revizuirii acelei imagini a culturii latiniste din Ardeal, pe care am moștenit-o dela Titu Maiorescu. Dacă critica acerbă a lui Maiorescu și-a avut rostul la timpul său, când latinismul, alunecând în exagerări, amenința caracterul natural al culturii românești, astăzi fiind definitiv abandonate acele poziții, adevărul istoric cere revizuirea clișeului maiorescian. Un alt moment de viguroasă afirmare a culturii majore a însemnat mișcarea literară din jurul societății *Junimea*, cu tot scepticismul, de altfel atât de european și de o formație superioară al lui Titu Maiorescu. Incolo ea s'a manifestat sporadic prin câte o semeață personalitate ca Alexandru Macedonsky sau Duiliu Zamfirescu. Și dacă amândoi au provocat reacțiunea conștiinței contemporane este pentru că atmosfera nu era pregătită pentru triumful acestui punct de vedere, care n'a devenit matur decât după înălțuirea unirii tuturor Românilor într'un singur Stat.

Așa dar atributul „culturii majore” nu vizează pe atâtea calitățile unei opere, cât mai ales o poziție spirituală care angajează întreaga ambianță. Firește, producțiile minore nu se încadrează pe planul „culturii majore”, care este compusă bineînțeles din „creații majore”. Dar existența unor produse minore nu este în același timp nici de natură să compromită linia mare a „culturii majore”. În cuprinsul oricărei culturi majore există și creații minore. Nu cunoaște oare cultura franceză sau cea germană atâtea produse minore, care însă nu pot atinge prestigiul unor culturi asupra cărora și-au lăsat amprente lor un Pascal, un Racine, un Molière, un Victor Hugo, un Manet, un Debussy, un Baudelaire sau un Dürer, un Nant, un Beethoven și un Goethe? De sigur, comparația noastră cu aceste categorii culturale este oarecum pretențioasă. Nu este însă mai puțin adevărat că după 1920 izbutisem să ne asigurăm asemenea condiții istorice, care să ne poată îngădui evoluția pe drumul stilului culturii majore. Iar față de ceea ce reușisem să înălțuim în centrul cultural al Ardealului, manifestațiile de după cedare ale Românilor din Transilvania de Nord, oricât de laudabile, însemnau în mod firesc o scădere de nivel care nu ne putea lăsa nepăsători, cerând intervenția noastră a tuturor pentru crearea unor condiții mai prielnice.

Stilul din Ardealul de Nord este sobru, potrivit condițiilor de acolo, pătruns totdeauna de un gând care nu este rostit întreg; un stil reținut, stăpânit, care reușește să cucerească prin puritatea sa. Nu este stilul propriu zis combatant, — după cum nici scrisul nu este acela al luptătorilor. Căci nu lupta, nu combativitatea caracterizează ținuta spirituală a fraților noștri rămași

sub stăpânire străină, ei rezistența, *pasivitatea*. — această încercată armă a Ardeanilor. Un asemenea stil este demn și în același timp resemnat. Dar nu e resemnarea celui ce renunță, ci resemnarea celui tare pe care nu-l sdrobesc loviturile aspre ale vieții și care în ciuda tuturor suferințelor nu contește să creadă. Este aici un suflu biblic, de martiriu stăns legat de începuturile creștinismului. „Aici este răbdarea și credința sfinților”.

Intr-o asemenea comunitate este deplasat a căuta forme diferențiate de creație. De aceea ne-am intitulat articolul „Scrișul românesc din Ardealul de Nord”, referindu-ne la sensul larg al termenului de literatură. Producția aceasta trebuie s'o judecăm apoi potrivit împrejurărilor de acolo, care sunt cu totul aparte.

Un rol de seamă dețin în viața culturală și publică a Românilor din Ardealul de Nord — despre o viață politică propriu zisă nu poate fi vorba, spre deosebire de epoca de dinainte de războiul mondial — cele două Biserici românești: „instituțiile fundamentale ale Națiunii”. Pe lângă grija sufletească pe care o poartă credincioșilor, împărțându-le din belșug mângâiere și îmbărbătare creștinească, cele două Biserici desfășoară și o activitate culturală. Nu putem trece la expunerea acestor rodnice inițiative fără a ne exprima mai întâi admirația față de atitudinea demnă a episcopatului român din Ardealul de Nord. În privința aceasta P. P. S. S. L. L. Episcopii Iuliu Hossu, Nicolae Colan, Alexandru Rusu și Ioan Suciu, au bine meritat de pe acum dela Națiune. Un cuvânt special merită bună înțelegerea dintre ei, înlăturarea totală a fricțiunilor confesionale de altădată.

Episcopul Nicolae Colan, succesorul regretatului Nicolae Titulescu la Academie, a publicat anul acesta *Noul Testament* în editura Episcopiei ortodoxe din Cluj. Cartea este și un document literar, datorită purtării de grijă a Arhiereului-cărturar. Nu este vorba, după cum o spune el însuși, într-o „Lămurire” scrisă într-o neprihănită limbă românească, de o lucrare nouă. Inspirat de convingerea „că 'n zile de cumplită viforniță ca cele de acum creștinii caută cuvântul dumnezeesc cu mai multă sete decât în zilele de pace binecuvântată”, Preasfinția Sa a luat drept text de bază „tipăritura Noului Testament așa cum a izvodit-o neuitatul Mitropolit Șaguna. Voiam anume — mărturisește Prea Sfinția Sa — ca și prin aceasta să ne arătăm osebita noastră cinstire față de „marele dăttor de legi și de datini” al sfintei noastre Biserici. Ne-am dat însă seama de grabă, că dela tipărirea Legii celei nouă de către marele ierarh, până astăzi, au trecut aproape o sută de ani. Se cuvenea deci să mai tocmim haina graiului șagunean pe trupul vremii de azi”. Tocmai aici stă meritul Episcopului Colan — de a fi săvârșit și o faptă literară. Testamentul Nou este tălmăcit cu adevărat într-o frumoasă limbă bisericească, din care, după înseși cuvintele Episcopului Colan, nu lipsește „mireasma cea dulce a graiului bătrânesc”.

Am răsfoit acest Nou Testament, citind cu multă plăcere numeroase pasagii dintr'ansul și mărturisim sincer că versiunea academicianului Colan a găsim mai frumoasă decât Biblia scriitorului Gala Galaction. Am putea doar spune că pe alocuri dorința de a păstra cu orice chip „mireasma cea dulce a graiului bătrânesc” nesocotește anumite exigențe literare de azi. Ne referim la acei termeni arhaici, care astăzi au devenit mai de grabă dialectali și pe care o carte de circulația Noului Testament socotim că n'ar trebui să-i mai mențină. Astfel, bună oară, termenul de „hiară” și-a pierdut total farmecul și sună vulgar pe lângă acela de „fiară”, pe care-l întrebuințează cu mai multă îndreptățire părintele Galaction.

Cu „binecuvântarea” Prea Sfinției Sale Episcopului dela Cluj apare și astăzi — în al X-lea an — „Viața ilustrată”, cea mai frumoasă revistă de familie a noastră. Conținutul literar al acestei publicații lunare, a cărei apariție fusese un timp suspendată, este selecționat potrivit scopului pe care-l servește. Revista ține să aducă și colaborarea scriitorilor din teritoriul liber. Fiecare număr cuprinde o cronică bogată și variată, în care pe lângă preocupările religioase întâlnim și numeroase însemnări literare, scrise în spiritul unui conservatorism estetic.

Tot în editura eparhiei ortodoxe au apărut în cursul anului trecut și alte cărți, ca „Biserica din Deal”, o monografie a vechii biserici ortodoxe din Cluj, scrisă de părintele Florea Mureșanu, precum și câteva lucrări de teologie, dintre care amintim „Monografia vieții Apostolului Pavel” de Dr. L. G. Munteanu.

Tipografia *Diecezană* a Episcopiei greco-catolice din Cluj a scos și ea câteva scrieri de ordin religios.

Remarcabilă este însă cartea Episcopului auxiliar unit dela Oradea, Dr. Ioan Suciu, intitulată „*Erotism*”. Concepută într'un stil patetic, asemenea „Cântării României”, scrierea aceasta, care se adresează tineretului pentru a-l încuraja, spre a putea trece cu bărbăție peste sbuciumul vremii, alternează între pagini lirice, poate uneori prea încărcate și astfel lipsite de naturalețe și între meditații moral-religioase, exprimate retoric, din care se desprinde orientarea unui spirit modern. „Aș vrea să prefac toată colbăria de stele în limbi de foc, — rostește din prima frază P. S. Sa — întreg nisipul argintiu al mării în guri ce țipă și toate ranele omenești în buze care glăsuesc, căci vreau să strig cu iureș de clopot furios, să dau alarma în străfundurile sufletului tău, să izbesc nervos în pereții de nepăsare, în învelișul de comoditate (*sic*) în care ți-ai învăluit vieța tinereții tale: ieși din scutece și te aliniază bărbătește chemării de a trăi eroic”.

După cum arată și această frază, cartea este scrisă într'un neoaș graiu românesc. Ținem s'o subliniem aceasta, deoarece adesea prelații Bisericii unite, poate datorită educației lor romane, nu mănuesc cu aceeași măiestrie stilul nostru neoaș ca și frații lor întru Hristos ortodocși. N'o spunem aceasta în vreun spirit confesional — partizan —, ceea ce stă cu totul departe de noi. Prețuind formația apuseană a înaltului cler unit, nu putem să nu remarcăm, în același timp, din spirit de obiectivitate, că datorită resentimentului față de înrăurirea slavonă asupra culturii noastre bisericești, precum și din pricina unei educații claustrale în anii cei mai fructuoși pentru formarea personalității, prelații greco-catolici mănuesc un stil lipsit de seva scrisului bisericesc ortodox. (Să se compare de pildă scrierile a doi iluștri contemporani, amândoi cu o vastă cultură: Mitropolitul Nicolae Bălan și regretatul Mitropolit al Blajului, Alexandru Nicolescu). Imprejurarea aceasta nu mai este caracteristică și pentru Prea Sfințitul Ioan Suciu, episcopul auxiliar al Orăzii, care de altfel și el și-a făcut studiile superioare la institutul teologic din Roma. Se pare însă că la Prea Sfinția Sa se resimte faptul de a-și fi terminat studiile secundare sub stăpânire românească.

Lucrarea sa amintită e plină de trimiteri și citate din diverși autori. Ceea ce impresionează plăcut este abordarea fără prejudecată a citatelor. Astfel întâlnim și scriitori puși la index ca Nietzsche, sau spirite libere ca La Rochefoucauld și alții. În schimb ni se pare mai puțin fericită maniera de a cita, în aceeași ordine a preferinții, pe un Emil Cioran cu un Plutarch, Sf. Augustin, Nietzsche, Bergson, Péguy și A. Gide. În orice caz, pentru înalta ei ținută morală, pentru ethosul ei ridicat, cât și pentru noblețea inițiativei, scrierea merită o mențiune specială. Autorul ei se dovedește într'ansa un predicator de mare clasă, indicat împrejurărilor de astăzi din Ardealul de Nord.

În domeniul propriu zis literar trebuie să remarcăm în primul rând inițiativele ziarului *Tribuna Ardealului* dela Cluj, unicul cotidian românesc din Transilvania de Nord. Încă dela începutul apariției sale, *Tribuna Ardealului* a rezervat o pagină preocupărilor literare, intitulată „*Graiu și suflet românesc*”, care a fost redactată mai până deunăzi de d-l Gheorghe Dăncuș. În colecția acestui ziar au apărut câteva cărți, dintre care ținem să amintim cu deosebire cele două volume de antologie literară. Primul a apărut încă la începutul anului 1941, cuprinzând o culegere din versurile a nouă poeți nord-transilvani, iar al doilea, intitulat „*Din viața satului ardelean*”, aduce un mănunchiu de povestiri ale celor mai de seamă prozatori ardeleni. Inițiativa acestei întreprinderi se datorește d-lui Prof. Dr. Emil Hațieganu, conducătorul de mare autoritate al întregii vieți publice românești din Ardealul de Nord. Deși subiectul nostru este rezervat exclusiv aspectelor scrisului românesc nord-transilvan, este cu neputință să nu subliniem rolul important al acestui vrednic bărbat în ocârmuirea vieții românești din teritoriul cedat. Temperament plin de energie și de un nesecat optimism, d-l Prof. Emil Hațieganu s'a dovedit un conducător de neînlocuit. Organizator cu eminente însușiri de inițiativă și cu un puternic sentiment al răspunderii, d-sa dispune și de intuiția necesară unei asemenea spinoase sarcini, precum și de autoritatea cuvenită pentru a se face ascultat între ai săi și pentru a susține cu prestigiu cauza românească în fața forurilor autorizate. „D-l Prof. Emil Hațieganu — pe umerii căruia a căzut greaua misiune să se îngrijească de treburile neamului nostru de aici — în marea grijă și neostoita muncă ce o depune zi de zi în toate ramurile de activitate, alături de realitățile economice și de alte feluri, așează pe primul plan nevoile culturale ale poporului”, — scrie d-l Gh. Dăncuș în nota de prezentare a volumului închinat prozatorilor Ardealului. Antologia de poezii ne aduce nouă poeți din Ardealul de Nord și anume pe dnii: Ionel Bulboacă, Ștefan Căprariu, Ion Cherejan, Teodor Ciceu, Victor Ilieșiu, Iosif Moruțan, F. Păcurariu, Valentin Raus și Virgil

Șotropa. De sigur, este foarte greu a stabili o judecată estetică despre versurile acestor poeți. Toți, afară de d-l Șotropa, care este mai în vârstă, sunt încă tineri, unii chiar foarte tineri, astfel că de abia mai târziu va putea fi cazul să se pronunțe critica literară despre scrisul lor. Pe cei mai mulți aici i-am întâlnit pentru prima dată sau cel mult în pagina literară a „*Tribunei Ardealului*”. Numai d-nii Victor Ilieșiu și Ion Cherejan ne erau cunoscuți de mai înainte, dar nici versurile d-lor nu au atins acel grad al maturității care îngăduie criticei o sentință cu pretenții de durabilitate. Și pentru că am amintit numele d-lor, ținem să ne afirmăm încrederea în posibilitățile lor de desvoltare. D-l Ion Cherejan are imagini sugestive și bogate, cât și o abundență lexicală apreciabilă, secondate de un pronunțat simț pentru ritm și muzicalitate în genere. Dar poezia sa este încă nebuloasă, încât d-sa trebuie să tindă spre mai multă cristalizare. De d-l Victor Ilieșiu am citit deunăzi câteva poeme reușite, în „*Tribuna Ardealului*”, care indică procesul de maturizare al poetului.

Fiind vorba de poezia Ardealului de Nord, trebuie să amintim și volumele a doi autori din această antologie, apărute în cursul anului trecut, acela al d-lui F. Păcurariu: „*Psalmii neliniștiți*” și al d-lui Iosif Morușan: „*Vâslind pe apele destinului*”, editate de ziarul *Săptămâna* din Bistrița de sub direcția părintelui Ion Costan. Față de cele amintite mai sus cu privire la valoarea literară a acestor versuri, trebuie să adăugăm cultul acestor tineri pentru puritatea limbii în poezie. În volumul d-lui Păcurariu am găsit însă și o poemă pe care o putem reproduce în întregime, ca plămuirea unui talent autentic. Ea se intitulează *Seară de Noemvrie* (în general volumul d-lui Păcurariu, contaminat de atmosfera suavă a unui spirit decadent, aduce o bogată poezie a toamnei) și sună astfel:

In seara asta ploaia își țese doina 'n foi
In butii mucezite fierb vinurile noi
Și 'n inimi obosite se-aprinde dorul morții...
Plutesc spre mări de jale în zări ereții sorții
Și frunze scriu pe humă ciudate vești pe care
Le bănuști în ceasul cu muzici funerare
Prelung încovoiate peste tristețea serii...
Ți-i inima încălțită în mrejele tăcerii,
Ți-s dorurile toate 'ncălcate 'n mâl de jale,
Ți-i vieța melodie în tainice cavale
In care suflă Moartea ciudate prevestiri...

Te oprești pe malul serii cu stelele în priviri.

Dar d-l F. Păcurariu alături de d-l Valentin Raus este în fruntea unui grup de tineri care de o bucată de timp au luat în mâinile lor redactarea paginei *Graiuri și suflete românești*, publicând pe lângă poezii sau proză și eseuri concepute într'un spirit rafinat, cu abordarea largă a unor subiecte din preocupările moderne ale teoriei artei (poezia pură, despre roman etc.). Manifestațiile acestea dovedesc o frumoasă cultură și curiozitate pentru cele mai variate domenii ale spiritului. În dorința de a scrie frumos și de a se gândi filosofic, nu trebuie uitat însă că artificiile stilistice mai de grabă întunecă înțelesul și ratează frumusețea unei expresii care totuși rămâne prin natura ei științifică. Nu trebuie de asemeni uitat că însuși cultul latinității, atât de puternic în Ardeal, ne obligă în primul rând la claritate. Deci, chiar și atunci când tratăm probleme dificile prin natura lor, trebuie să încercăm a le formula cât mai limpede. În privința aceasta mereu ne amintim de aversiunea filosofului german Ed. Husserl față de pretensele adâncimi filosofice, reclamând în locul lor claritatea științei. O profunzime care e obținută prin confuzia expresiei este o falsă profunzime. Le amintim aceasta tinerilor confrăți din Transilvania de Nord cu reală simpatie pentru nobilele lor strădanii, în care ne place să întrezărim nu numai expresia unor caractere serioase, dar și a unor spirite selecte. Iar flora bogată a stilului pe care am întâlnit-o pe alocuri în scrisul lor, am socotit-o izvorând cu preferință din aceeași tinerețe, care sesizează problemele cu multă aviditate, fără a izbuti să le rezolve întotdeauna cu certitudinea necesară. Maturizarea este și aici leacul cel mai eficace și ne place să credem că ea nu va întârzia să vină.

De altfel, paralel cu această activitate esseiistică, d-nii F. Păcurariu, Valentin Raus și Mihai Voichin sunt și autorii unor interesante studii publicate într'o elegantă colecție a artiștilor români din Transilvania de Nord, îngrijită de d-l Raoul Șorban.

Dacă, deci, poezia și eseuul au fost astfel reprezentate, nu tot astfel se înfățișază și proza literară. Probabil acest gol a ținut să-l umple volumul intitulat „*Di viața satului transilvănean*”, apărut în cursul anului trecut, aducând fragmente din proza lui Slavici, Iosif Vulcan, Vasile Ranta-Buticescu, Ion Pop-Reteganul, Zaharia Bârsan, Gheorghe Stoica, Ion Agârbiceanu, Liviu Rebreanu, Al. Lupeanu-Melin, Pavel Dan și Ion Vlasiu — deci toată galeria povestitorilor noștri, dintre care unii se trag chiar din Ardealul de Nord. Volumul începe cu o introducere despre „*Literatură și popor la Românii din Transilvania*”, un scurt studiu despre însemnătatea vieții satului în literatura transilvăneană, cu o analiză a bogăției vieții sătești, scrisă cu egală căldură și pătrundere științifică „...Partea cea mai esențială — citim în această introducere — și mai autentică din viața românească a acestei provincii s'a desfășurat în numeroasele sate, răspândite pe șesurile, pe văile apelor și adeseori pe plaiurile cele mai înalte ale munților acestei provincii. Vieță înzestrată cu caractere străvechi foarte puternice, extrem de bogată în marea ei varietate și totuși atât de unitară în manifestările ei de căpetenie”. „Legătura literaturii române din Transilvania cu satul, cu marea mulțime țărănească, s'a dovedit deci totdeauna rodnică și folositoare atât pentru scriitor, cât și pentru poporul care le-a dat naștere. Scriitorii transilvăneni din diferite epoci și de diverse curente s'au convins fiecare la rândul său că marele tezaur popular este baza cea mai trainică a unei literaturi sănatoase. Și într'adevăr dacă ne gândim la ceea ce au putut scoate din acest tezaur un Slavici, un Coșbuc, un Goga, Agârbiceanu, Rebreanu, Lucian Blaga sau Pavel Dan, atunci nu e de mirare cum orientarea spre izvoarele populare a devenit întâia poruncă, legea de fier a dezvoltării literaturii transilvănene”, — se spune în aceeași „*precuvântare*”.

De sigur, nu noi vom contesta importanța deosebită a factorului etic în încheierea unei literaturi epice. Decât că, elementul de „sănătate” după opinia noastră nu epuizează mijloacele unei literaturi artistice. Poate se va fi socotit că nu era momentul să se accentueze aceasta tocmai acum în Ardealul de Nord. Personal ne deosebim aici în vederi, după cum întreg cultul, de altfel foarte întemeiat, al folclorului îl considerăm ca pe un moment romantic în evoluția unei culturi. Firește, noi n'am ajuns la aceasta printr'o revelație asemenea romanticei germane. Totuși intrucâtva se aseamănă și entuziasmul nostru cu ceea ce a însemnat la timpul său *Des Knaben Wunderhorn*, cu deosebirea că, asemenea întregului bloc sudest european, literatura noastră populară e mai bogată decât aceea a popoarelor din Apus și forma cea mai originală de civilizație o reprezintă la noi și astăzi satul. Pe măsură ce înaintăm însă, își cucerește un teren tot mai solid și orașul, a cărui disprețuire frizează uneori snobismul.

Pentru a încheia însă tabloul scrisului românesc din Ardealul de Nord, ne împlinim o plăcută datorie înregistrând activitatea de fiecare zi a cotidianului „*Tribuna Ardealului*”, de sub direcția d-lui Prof. E. Hațieganu și cu principala colaborare redacțională a d-lui Gh. V. Giurgiu; cât și apariția regulată a „*Săptămânii*” părintelui Costan dela Bistrița. „*Tribuna Ardealului*” este astfel redactată să poată răspunde deopotrivă cerințelor mulțimii, cât și exigențelor intelectualului, care astăzi mai mult decât ori când stau strâns uniți în aceeași indestructibilă obște românească.

Poeme

de

Iosif Moruțan

Autumnală

*Vecernii cu fum de tămâie și svon de tălângi
Se pierd în amurgul cu buze de sânge pe crângi.*

*La margini de sat, prin lăstari și tufe de spini,
Octombre poartă căruțe cu galbene frunze de-arini.*

*Veștede, mixandrele cad pe prispe ude de toamnă,
Când vara-și scrie 'n caiete cea din urmă bucoavnă.*

*Din cofe de cer, Sfântul toarnă ape de ploaie;
Se roagă plopilor, când vântul vârful le 'ndoaie.*

*Christ pe toate golgotele urcă gemen cu glia,
Trec tovarășele verii spre vad de zări, cu ciocârlia.*

Domniță,

*Pentru noi se roagă la margini de sat măceșii,
Pentru noi își pârguiesc în soare sevele cireșii.
Pentru noi se-adună 'n târcoale mioarele 'n stână,
Când oierul cu doină și doruri le mână
Din țarini cu spicele albe pierdute pe miriști.*

*Pentru noi cad tămâițe mângâiate de ploi,
Rugăciunile mamei pe buze se frâng pentru noi.
Pentru noi în pâlcuri mari se-adună cocorii,
Când peste mâinile noastre inele cad zorii.
Pentru noi se-adapă luceferi în cănițe de cer,
La stână pentru noi se 'nchină bătrânul oier.*

*Dorul pentru noi poartă 'n desagă veste la crai,
Că ne-am logodit în drumul spre poene de rai.
Diminețile pentru noi îmbracă câtrințe de rouă,
Pentru noi, amurgurile poartă pe umeri iia cea nouă.*

*Domniță, rugăciunile serii se frâng pentru noi,
Cum albe mărgărite cad mângâiate de ploi.*

Azi

*Pornesc copil de poveste 'n drumuri țesute cu fire de taină
Și trec tăcut pe lângă albi cocori de vis ce 'n spaime
Se-alungă în lungi zboruri spre marele Stix al împăcării.*

*Azi pornesc tânăr spre zările prinse 'n noițe de-amurg.
In mine, cu plugul încrederii, trag brazde din margini de burg,
Spre câmpul unde cerul toarnă 'n doniți salbe de lumină.*

*Azi, ca nicicând, din țărn'adun în pumni fășii de curcubeu
Și dorurile toate la cruci de drum le'mpart cu Dumnezeu.*

*Peste răni, azi torn din cănițele dorului stropi de răcoare
Și-apoi sărut tâmpile dimineților lovite cu palme de soare.*

Domniță,

*Cine din palme ne 'mbie cu pline cupe de har,
Când amurgul se 'nchină troițelor vechi din hotar?*

*Pe brațe, cine ne-aruncă albe brâie de cer,
Când dorul pe creste ne poartă în cânt de năer?*

*Cine în poală cu rugă ne-adună flori de cais,
Când semnele cerului sunt zodie nouă de vis?*

*Cu taină, cine peste mână de miri ne pune inele,
Când îngeri se roagă cu albe mătânii de stele?*

*In țarini de cer, cine îți țese cununi de crăiță,
Când diminețile cu guri de zări îți spun: Domniță?*

*Cine în ore de seară te-așteaptă cu dor în porțiță,
Când Domnul îți leagă betele de mireasă 'n cosiță?*

Pe umeri, cine-ți adună ninsori de lumină, Domniță?

Schițe

de

Eugenia Mureșanu

Ultimul capitol

Lui Nour

De trei luni de zile Nina Crucin era în căutarea ultimului capitol la romanul ce trebuia să apară în curând. Acțiunea se precipitase în așa fel încât personagiile nu mai aveau altceva de făcut decât să se ucidă reciproc, ca în ultimul act din Hamlet. Citise undeva că ideile mari vin schimbând mediul. Ori până acum totul se petrecuse absurd și teoretic la masa de scris. Observase, după aproape trei sute de pagini scrise cu furibundă voluptate, că toate personagiile din roman suferiau de *taedium vitae*, boală care le sincronizase, introducându-le, ca prin niște vase comunicante ale sufletului, delirul spleen-ului. Și apoi mai avea și o altă meteahnă pe care Nina Crucin nu și-o putea vindeca. Era slăbiciunea feminină care o făcea să nu vadă în oameni decât existența lor de freamăt și căutare, de frumusețe imaterială, care, ajunsă în luptă cu bulgării de lut, nu admite transacția duplicității. Astfel romanul ei avea să pledeze destinul hoților de stele exaltați de miragiul neantului — sau însăși cauza eternă a lui Prometheus.

— Omoară-i pe toți, îi spusese cineva. Crimele scriitorilor sunt singurele care nu se pedepsesc, cu toate că sunt la fel de culpabile ca și ale criminalilor de rând. Voi ucideți de fapt niște ființe inofensive care nu se pot apăra și care sunt proprii voștri copii. Dar până când legea nu condamnă astfel de monstruoziități, puteți să abuzați cât vreți. Morții din cărți sunt interesați fiindcă mor totdeauna pe ultima pagină și nu ne înspăimântă descompunerea lor biologică. Altfel, aș fi cel dintâiu care aș da foc tuturor cărților din lume.

— Dacă nu-i omor, mă omoară ei pe mine, răspunse ea malițios. — Sfătuitorul era un judecător intrat la pensie, care nu vedea decât conștiințe lezate și infracțiuni penale.

Ceruse, dealtfel, și părerea unui pictor. După ce îi povestise acțiunea și evoluția năprasnică a eroilor, acesta fu de părere că numai moartea îi poate reabilita.

— Inchipuiește-ți un tablou cu o culoare prea vie sau gândește-te la destinul lui Piero care și-a pierdut vederea vrând să picteze numai lumină. Firimiturile de umbră, domnișoară, sunt necesare oricărei opere de artă. De fapt, totul nu e decât natură moartă căreia artistul îi dă suflul lui de demiurg. Și noi ucidem... Expozițiile noastre sunt cavouri, cruzimi cromatice, salturi în metafizică. Ce preț are viața pentru un artist? El e predestinat să întruchipeze esteticul. Și dacă creațiile dumitale sunt frumoase numai atinse de paleta morții, ucide-le fără niciun scrupul. Sunt de părere că o carte nici nu trăiește dacă n'are măcar un singur personaj destinat morții. Și să îndeplinească o condiție: să fie tânăr.

Plecase.

În fond drama nu era a eroilor rămași închiși în sertar... Existența le era strâns legată, ca ziua de noapte. Ea le trăia intens toată trista lor agonie, la care asista cu fiecare fibră ca la un spectacol strein. Uneori, ura de moarte acest soi de oameni care își ziceau artiști. Erau în fond niște cinici care exploatau materia cum voiau. Niște tehnicieni care uimesc piețele cu meșteșugul lor. Se surprinse rămasă mult în urmă. Lângă ceata hoților de stele plămădiți din firul

noptii în luntrea cât o scoică pe valul mării... Ea urcase singură treptele desnădejdiei în lumea ei de imagini și culori. Dar era ceva trist care-i înneca pașii. Nimic real, decât ninsori de imagini, goană și căutare. Iși dădea seama, abia acum, ajunsă în tumultul capitalei, câte senzații și material tulbure îi oferia grandoarea și respirația străzilor.

„Oamenii n'ar trebui să trăiască singuri, gândi ea. Oamenii sunt asemeni copacilor încărcăți de frunziș; nu freamătă decât în atingere”.

Avusese dreptate pictorul. Firimiturile de umbră... Bucăți de besnă care inundă fântâna ochilor. Pete de întunecare care fragmentează viața în mii de aripi de libelule, scandând-o. Obscurități calde, în lungi limbi fantastice, alături de sonorități de lumină. Tenebre ușoare, ca niște evantaiuri noptatice, cu fioruri adânci. Gesturi abia conturate, ca o fâlfăire de semne. Tremurul nopții pe magnoliile din vitrine. Și totul ca o părăsire infrigurată a vieții.

„Ce sublim portativ... Lumină, întunecare. Vieță, moarte. Bemoli și diezi ai tristeților și bucuriilor”.

Cineva o atinse în treacăt. Nici nu știu cum ridicase privirea de sub lespedeza ochilor care o fixau. Și apoi alți ochi, perechi, perechi, nebuloase incandescente care o striviau. Cine-i furase romanul din sertar, lăsând să evadeze pe străzile metropolei existențele ei de fum?

— De fapt moartea, îi spunea grămada de ochi strânși acum în jurul ei, e o victorie. E ultima treaptă de unde începe saltul. E un romantic refugiu al luminii, al culorii, al muzicii. Restul e sgomot și inutilă mișcare.

Năvala de ochi o părăsi pentru o clipă.

Un corn de lună apărură dintr'un nour, ca un condur de bal pierdut în mijlocul sălii. Ferestrele văzduhului, imensele ferestre tăiate în agate negre, își deschideau ochii prin mii de stele minuscule. La mijloc calea robilor târa o dără subțire de lapte până în cel mai îndepărtat cotlon al cerului. La poalele lui, tufănele de întunecare păzeau ca niște munți de velur cetățile smeilor. Nina Crucin își cheamă pe nume existențele ei de fum. Sunt aproape de tot, le aude gândul. Nour și Truda. Imaginea cade frântă. Nour a trăit aievea în viața ei și a fost ca o apă adâncă. Ea l-a creiat ca pe un nou Peer Gynt. Și Truda nu era decât o biată Cordelie a suferinței. Și Grig, și Ana, și Tonea... Li strânsese pe toți hoții de stele în cartea ei de noapte. Ei toți aveau de justificat o rătăcire. Și acum, iată-i ca niște roiuri străvezii tremurându-i pe față. Parcă o întrebau ce are de gând să uneltească împotriva lor.

Prezența lor o ameția. Fugise ca să le prepare, într'un mediu nou, o moarte demnă de existența lor. Și acum se vedea îmbibată de obsesia plăsmuirilor ei care-i împleticeau pașii. Desigur era și ea bolnavă. Acel *spleen* îi năpădise voința și limpezimea gândului. Se opri pe marginea trotuarului, cu mers strein. Cineva îi răsă straniu la ureche. „Cine ești?” întrebă ea întorcând capul. Râsul i se părea cunoscut. Il descrisese de atâtea ori în cartea ei... Și prinse ca din străfundul unei ape răscolite cuvântul căruia îi dăduse viață.

Deci Nour, sărmanul ei Peer Gynt, îi tulburase mintea. O întovărășise ca o arătare de fum în drumul ei cu umbre. El nu plecase în lume. Era aci și o învălia în râsul lui trist care o înfiora. Parcă-i spunea: ascunde-mă, adăpostește-mă. A, îi făcea un semn, să-l urmeze. Poate lângă tufănele de întunecare care păziau cetățile smeilor. Sau dincolo, în viața lor abia făurită, în vechea singurătate a mesei de scris.

Halucinată, Nina Crucin îl urmă. O tenebră ușoară îi rătăci firul ochilor și nu mai știu nimic. Auzi din depărtare, când piciorul căuta ultima treaptă a vieții, ecoul strigătului ei sub roțile de tramvai.

Tenebre

Lui Nour, această obsesie

Căută să-și amintească unde mai întâlnise figura bătrânului din față. „De-cre-pi-tul, de-cree-piut!” cântau hilariante roțile trenului de aproape șase ore... Cine-l descrisese întocmai, cu atâta cruzime și pedanterie clinică, de se potrivea până în cele mai mici amănunte? Ochii aceia de *crimă profundă*, de veselie și triumf, hidra cu mii de capete, individul sintetic, expresia de ideosincrasie a întregii făpturi... O astfel de glumă incisivă nu putea ieși decât din eprubetele demonice ale lui Poë...

Da. Era „Omul mulțimii”, dublul lui Lucifer, Mefisto, Goliadkin, Demonul...

— Să fie și în realitate astfel de oameni?

Bătrânul decrepit, care o întovărășise tot timpul călătoriei, cunoștea toată lumea, avea puteri de scamator, asistase ocular la toate evenimentele, nimic nu trecuse neobservat prin telescopul privirii de sânge.

— Și mata, duduie, ce cauți în orașul nostru? O întrebuse slășiind-o cu ochii aceia de crimă profundă în care brațele hidrei jucau zeci de săbii încrucișate.

— ?!

„Caut un Dumnezeu plin de sevă și tinerețe. Caut ierburi amare... Sau nu, bătrâne decrepit. Mă caut în spărtura absolutului, îmi caut fluturii mei dragi de noapte, libelulele mele sfâșiate, văpăile mele ucise de oameni”.

Nu-i răspunse nimic. Ii plângea fruntea și-și auzia sufletul suind în febră. Era pe marginea unui tărâm de unde se întindea neantul și cerul deopotrivă. Ce putea să răspundă?

Și nu mai auzi nimic din spaimele din jur. Roțile trenului transformară cântecul abject într-o simfonie ciudată. Undeva, în fuga întunecului, se aprinse o lumină, poate fusese o oaste de licurici... Și totul se stinse în lung fior, doar cântecul straniu al roților o ținuse febril în întunec. „Te voiu aștepta pe peronul gării, la trenul de șapte și cincisprezece minute. Amin-tesc pentru identificarea mea: haine gris și o pelerină pe braț. Și nu uita cartea, cartea ta cu versuri, în care e respirația mea, Truda. După aceasta te voiu recunoaște din mulțime”.

Și mai departe: „Te așteptam de mult, Truda. Erai o himeră imponderabilă, azi ești o întrupare reală de care mă prind cu violență. Ține bine minte: e ceva fără precedent în viața mea, Truda mea telurică și contingentă. Mă întreb cum ne va primi viața?”

De doi ani își scriseseră fără să se cunoască.

Doi ani de încătușare în apele scrisului...

Se întâlniseră aproape în toate revistele, ca într'un colocviu astral. Scriau unul pentru celălalt, împrumutându-se subteran. „Ei înșiși, prin ei înșiși, cu ei înșiși, omogeni, eterni”, își spuneau completându-l pe Platon. Niciodată întrebându-se despre existența lor ambiguă. Se știau în aceeași consonanță spirituală și le era destul. Și acum, aici, își pregătiseră intrarea în viață, în noaptea aceasta în care avea să li se descopere condiția umană de îngeri precari...

„Mă gândesc deseori la aspectul dumitale fizic și să știi, oricât aș fi de idealist, mă prind cu desnădejde de realitate, detest ficțiunile și anomaliiile spirituale, nu mai umblu după himere. Ai amintit de Byron, de Beethoven, de Michelangelo. Erau infirmi și s'au făcut nemuritori prin creațiile lor. Și Milton era orb când a scris Paradisul pierdut... Ai uitat-o însă pe George Sand, această hetairă a literaturii feminine, și atâția alții care n'au avut stigmatele naturii. Dar de ce să vorbim despre infirmități? Tu nu poți să fi decât frumoasă, frumoasă și eterică, așa ca versurile tale, Truda mea...”

Nu-i răspunse la scrisoare.

El trebuia totuși să poarte un stigmat. Dacă s'ar putea, să fie orb ca Milton, sau surd, sau cu brațele amputate. Să-i aparțină cu toată desnădejdea ei, numai ei, să învingă materia prin forța spiritului care o transcende...

Ii va spune cum arde invălmășită ca un bolid în fundul mării. Cum arde închisă în văpăi, cu sufletul hieratec detașat de aderența trupului. Cum a cunoscut toate stările de fervoare și incandescență spirituală, abătându-se din confiniile mediocre ale materiei. Nu e aceasta expresia furibundă a omului încordat peste univers?

Ii va spune tot.

Cum sufletul ei e numai vraje și artă inexprimabilă, freamăt involt spuzit de visuri, un larg, un imens intangibil...

Iată pe bătrânul decrepit pândindu-i gândurile. Ochii îi pun cătușe pe brațe și ștreanguri negre, aeriene, la gât. Roțile au ceva slășietor în sonoritatea lor. Parc'au trecut peste un trup de femeie desamăgită în unica ei pură iubire. Și apoi, deodată, metalic, asurzitor, silabisesc într-o cinică luciditate: de-cre-pit, dee-cre-piit, deeee-creeeee-piiiiiit...

— Încă zece minute de drum și ajungem la destinație, o informează *Omul mulțimii*.

Și apoi:

— Imi dați voie să vă iau jos bagajul?

Sau:

— La gară vă așteaptă cineva?

— Dacă vreți vă conduc cu trăsura mea, numai să-mi spuneți adresa.

— Mulțumesc.

— Mulțumesc.

— Mulțumesc.

Ea prindea din sfârșitul clipelor, ca dintr'un vertigiu de culori în estompă, chipul omului nefăurit în materie, care venia pe cărare... Il va vedea deci, arătare din vis, din visul ei traumatic... „Haine gris și o pelerină pe braț”. Nu, altul trebuia să fie decorul și secolul care i-ar fi primit.

Ea trebuia să apară prin fumul mileniilor, în conduri lunari, cu trupul de vedenie albă. Sorbită de taina lunii, închisă 'n adânc de văpaie. Și *El*, trist și orb ca Milton, sau scârbit de viață ca Homer de scrisu-i, să alunece în urma pașilor ei prin grădinile violete ale amurgului, prin stranii fulgurații de licurici... Totul trebuia să fie fără contur și fără întoarcere... Un nesfârșit exil cosmic...

Cineva o atinse. Avu senzația calmă a morții. O clipă de popas în vid. Nicio amintire. Și apoi o durere sfâșietoare, parcă i s'ar fi aprins carnea pe oase. Demonul... Dublul lui Lucifer, Mefisto, Goliadkin. *Uritul* lui Gib...

„Vei confrunta visul cu realitatea, se pregătea să rădă, desvelindu-și dinții putrezi. Și apoi?”

Apoi se auzi râsul, râsul acela învingător, care ucide. Și strigătul femeii desamăgite peste care trecuseră roțile în hohot prelung...

— Să iau un hamal și pentru dumneata, duduie?

Mulțumesc... dar, vedeți, eu plec... mai departe...

Scoase stiloul și scrise febril:

„Truda ta telurică și contingentă poartă în spate o cocoasă de dromader. Uită-o. Cel ce-ți aduce acest bilet e un bun prieten. E singurul care putea face acest gest”.

Și înmână scrisoarea omului cu ochi de crimă profundă, arătându-i pe peronul gării un splendid efeb îmbrăcat în haine gris, cu o pelerină pe braț, încărcat de toate stigmatele frumuseții.

Poezii

de

Virgil Șotropa

Ideal

*Cu mine duc chemări spre viitor
Să nu le-atingă pasul sterp al vremii;
Cu mine port, în timpul călător,
Uitate taine, din străvechi decenii.*

*Cu mine trec comori dintr'un alt veac,
Idei mărețe, pe cărări ascunse;
Cu mine se 'nțeleg și se desfac
Himere și enigme nepătrunse.*

*Cu mine 'nvie vise și păreri,
Tumultuoase urcă pe cărare;
Spre țărmul de eterne primăveri,
Cu mine, grija zilei — aspră — moare.*

Rondelul viitorului

*Când totul e pe lume o părere,
Nu te gândi la vremea ce-o să vie,
Nu cerceta profundele-i mistere:
Destinul tău același o să fie!*

*Când toate sunt o vană utopie,
Acorduri de o clipă, efemere,
Când totul e pe lume o părere,
Nu te gândi la vremea ce-o să vie!*

*Când toate sunt doar sarbede himere,
Când totul nu-i decât vremelnicie,
Așteaptă viitorul în tăcere!...*

*Chemarea lui, pe drum, cine-i s'o știe,
Când totul e pe lume o părere?...*

Cine știe?...

O, bob de grâu, căzut din spic de aur
Pe marginea ogorului, departe...
Atât de largi sunt căile deșarte
Și-atât de mic e-al tău umil tezaur...

Destinul, ne 'nțeles, vrerea-și împarte
Dela 'mpărat pân' la umilul faur,
Și dela nimfă, până la centaur:
Lumină, sau întunecata moarte...

Vei răsări din nou, în zvon de soare,
În primăvara care va să vie
Sau îngheța-vei, pe vecie, oare?

Aș vrea să știu, cu tine, de-o să fie
Iarăși o caldă zi de sărbătoare!
Dar a ursitei voie cine-o știe?

Cântarea Transilvaniei

de

Ion Cherejan

Se spune că ești mândră la chip, Transilvanie...
Că munții tăi poartă primăverile în cingătoare,
Că dimineața îngerii se scaldă în apele tale, și în soare,
Că brazii tăi adună seara în palme de cetină stele,
Că isoarele tale curg din stâncă în chip de măgele...

Se spune că ești mândră la chip, Transilvanie,
Cu corn de lumină de lună revărsat în pădure,
Cu focul ciobanilor mândri pe stâncile sure,
Cu plânset de tulnic pierdut în brâu de făget,
Cu rugă de clopot în dealul încins de brădet...

Se spune că ești mândră la chip, Transilvanie,
Cu albul câmpiilor tale 'n duminici de rugă,
Cu pruncii tăi falnici cu umeri de slugă,
Cu cuiburi de îngeri pe dealuri, în seară,
Cu holde de ceruri, de flori și de secară
Legănate de vânturi și-alinturi de mână,
Cu flori de cicoare în jur de fântână...

Se spune că ești mândră la chip, Transilvanie,
Cu troițe uscate la margini de țărini și sate,
Cu doinele plânse din suflet în suflet purtate
De-a-lungul și de-a-latul trupului tău, Transilvanie...

Doina și stelele, pentru tine sunt cânt de jelanie...
Știu, te dor atâtea curcubee în plete, atâtea rubine,
Dar nu eu, ci Domnul ți le dăruie astăzi prin mine,
Că ești mândră la chip, ca și El, Transilvanie...

Arta plastică în Transilvania de Nord

de

Victor Papilian

Câtă bucurie ne-au produs cele patru broșuri din colecția artiștilor din Transilvania de Nord, c[redacted] cu minunate reproduceri din lucrările celor rămași dincolo! Ele ne-au oferit nu numai o demonstrație artistică de un gust perfect, dar ne-au făcut să vedem corespondența dintre realizările artistice și năzuințele colective ale fragmentului de neam înstrăinat. Fiindcă o clipă nu putem uita vitregia condițiilor de apariție, fiindcă o clipă nu ne putem scoate din minte greutatea înfăptuirii.

Firese ar fi ca în împrejurările istorice dure pentru toți Românii de dincolo, față de restricțiunile impuse de războiu și față de necazul cotidian al publicului amator, artiștii să se resemneze. Și iată că lucrurile stau altfel. Un elan trăiește și crește, elan venit de bună seamă de aiurea, din alte timpuri și din altă țară, elan ce se sbate și bubuie ca furtuna în sufletul fiecărui artist și apoi irumpe nestăpânit într'un strigăt de triumf...

* * *

Clujul artistic de odinioară! Prin dreptate el privea la tot cuprinsul țării, prin năzuință el aspira la tot adâncul cerului. Catedrala ortodoxă din centrul orașului, pură înfăptuire de artă națională, era oarecum scară pentru sufletul românesc, care plecat dela pământ se avânta în înălțimile absolutului. Apoi paraclisul din palatul episcopal, loc tainic pentru revelațiile unice, apoi colegiul academic cu frumoasele lui ornamentări și fresce, pinacoteca Cioflec, atât de bogată în pânze vechi și moderne, muzeul religios de pe lângă Academia teologică și alte multe expoziții izolate sau colective, care fatal ne conduc gândul la Școala de arte frumoase din parcul orașului.

Aci îmi apar rând pe rând vigurosul Ladea, delicatul Catul Bogdan, cerebralul Ciupe, miniaturistul Demian și toată acea pleiadă de tineri artiști, azi răspândiți în toate colțurile scumpei noastre provincii și dintre care unii figurează în colecția artiștilor din Nordul Transilvaniei.

* * *

Intr'un articol publicat în „Tribuna” din Brașov, Domnul Raoul Șorban, cel mai de seamă promotor al artei plastice din Nordul Ardealului, ne dă prețioase informațiuni referitoare la mișcarea artistică din acea parte a provinciei. Vedem că ideea plastică trăiește intensiv și pur în sufletul artiștilor de acolo, că activitatea acestora este bogată și variată, că nu se uită tradiția, aplicată în deosebi la pictura bisericească, dar că puterea lor creatoare se aplică mai cu seamă la exprimarea idealului. Din această concepție de bună seamă s'a stârnit confuzia dintre artiști și amatori, de care se plânge domnul Șorban și de care s'au plâns din toate vremile artiștii. Publicul cere insistent tabloului exprimarea adevărului conținut în clipa fotografică și susținut de literatura faptului epic. Dimpotrivă, artistul caută expresiunea idealului, a idealului care doar în imaginația lui trăiește și se înfăptuiește sub presiunea unui puternic sentiment. La noi stăruiește și confuzia artei naționale. Suntem de acord cu Domnul Raoul Șorban, când spune: „Trăsăturile

originalității etnice sunt o fatalitate și pentru a face de pildă pictură românească nu trebuie neapărat să pictăm fete de țărani ori obiceiuri de nuntă”.

De bună seamă că peisajul etnografic a fost și va rămâne totdeauna emoționant pentru Români. Dar artistul modern are altă ambiție decât aceea de a încânta ochiul cu formule străine artei sale. El vrea să impresioneze imaginația, să emoționeze spiritul, să convingă sufletul... Iar materialul românesc se pretează la aceste îndrăseli de concepție, el nu trebuie în chip obligator să fie exprimat în contururi anatomice sau în perspective geometrice. El poate fi redus la acel decorativ care e esență și totdeauna simbol.

* * *

Între manifestările de artă plastică din Ardealul de Nord trebuie să notăm alături de expoziție și „Colecția artiștilor români”, colecție de pictură, în care găsim numele lui Petre Abrudan, Emil Cornea, Teodor Harșia și Raoul Șorban.

În articolul mai sus menționat Domnul Raoul Șorban ne amintește și pe ceilalți artiști localnici, pe maestrul Aurel Pop și Eugen Pascu, „primii înfăptuitori ai picturii românești în Ardeal”, apoi grupul artiștilor mai tineri: Epaminonda Boca, Aurel Dionisie Pop, Victor Constantinescu, D-na Ursovici-Cășai și pe sculptorii: Borgo-Prund și Carol Pleșa, nume ce trebuiesc reținute și cinstite de toți amatorii de artă din toate colțurile țării și onorate de cei de dincolo.

* * *

Trecând la broșurile din colecție, mărturisim din capul locului că va fi foarte greu să scoatem o judecată de valoare din simple reproduceri, oricât ar fi ele de perfect realizate. Dacă arhitectura lucrărilor se impune, rămâne necunoscut celalalt element: culoarea. Căci viața lucrării se intuește doar prin linie, ea se surprinde integral când la desemn se adaugă culoarea.

Vom expune impresiile noastre după un examen amănunțit și tot deodată servindu-ne de materialul documentar din introducere.

Domnul Raoul Șorban ne este vechiu cunoscut. Cunoscut mai puțin ca realizator și mai mult ca amator, amator serios, cu bogate cunoștințe în toate domeniile artei și cu mari virtualități. „Arta lui Șorban, scrie domnul Păcurariu, care-i face prezentarea, trăiește printr-o neliniștită căutare a irizării unor probleme esențiale de existență în imagini și tonalități cromatice; el încearcă să-și organizeze ideile în echivalențe picturale”.

Din cele șaisprezece ilustrațiuni, cinci sunt desemnuri și celelalte picturi.

Desemnurile domnului Șorban realizează arta adevărată. Domnia Sa nu este niciun calchiator de fotografii și niciun anatom care realizează anumite planșe demonstrative. El știe să prindă uneori numai în câteva linii, dar totdeauna în mod just, valoarea unui peisaj sau vigoarea unui chip de femeie. Desemnele Domniei Sale, reduse uneori numai la niște spirale de păr care încadrează o față sau la niște curbe care circumscriu o pupilă, închid totdeauna un conținut sufletesc. Nu sunt simple trăsături seci lipsite de tonalitate, ci adevărate arabescuri vii. În felul acesta cred că m'apropiu de domnul Păcurariu, care în subtila prezentare a artistului spune: „Pictura lui nu exprimă prin forme, linii și culori, ci sugerează semnificația prin pulsația întregului”. Ne apropiem, zic, pentru că a desemna nu înseamnă a reproduce o formă în contururile ei spațiale, ci a o înțelege oarecum lăuntric, în ritmul și armonia pe care orice faptură o trăiește dincolo de jocul aparențelor.

În ceea ce privește pictura artistului nostru, tot domnul Păcurariu scrie: „Forma picturală la Șorban nu e rezultanta unei încheșări de raporturi spațiale și lineare, ci a unei volatilizări a acestui raport într-o perspectivă de vibrație cromatică. E expresivă pe acest plan exploatarea virtualităților de quasi muzicalitate a luminii prin pictură”.

Din examenul atent al reproducerilor ne putem da seama imediat că Șorban nu este preocupat exclusiv de procedeele tehnice, — deși o tehnică proprie este ambiția legitimă a oricărui artist. Pictura domnului Șorban pare să fie condiționată în primul rând de gând. Dar gând nu înseamnă nici poveste, nici literatură. Gândul domnului Șorban pleacă dintr-o dorință, sau mai bine zis dintr'un dor și se pierde parcă în vis. Fiindcă într-o atmosferă de vis se volatilizează peisajul în care ochiul nostru de Clujeni recunoaște perspectiva catedralei, iar sufletul nostru

prinde freacă aerului pur din jurul crucii de pe clopotniță. Aceeași notație subtilă, dusă până la imponderabil, o găsim în toate peisajele sale, mai cu seamă în cel intitulat „Peisaj cu catedrală”, unde puterea constructivă a zidurilor se topește în atmosfera de ireal, sub influența elementului fluid al luminii.

Pictorul excelează și în portret. Mai puțin preocupat de asemănarea adevărată fotografică (stăt de trecătoare cu anii), Șorban caută să surprindă ceea ce e etern în chipul unui intelectual, melancolia privirii, esența iluminării lăuntrice.

Ar fi de amintit și florile sale în continuu joc al undelor de lumină, ca să terminăm cu acel Sfânt Gheorghe, după părerea noastră cea mai frumoasă lucrare a pictorului, un Sfânt Gheorghe cum l-a văzut în imaginația sa poporul român, descins parcă din vechile icoane de sticlă, sfânt și totuși copil, viteaz și totuși naiv, care își îndeplinește misiunea de a ucide balaurul fără opintire, fără luptă, oarecum în chip firesc, cu privirea îndreptată aiurea, către un ideal înafară de pământ.

* * *

Despre pictura lui Abrudan, domnul Păcurariu, care-i face prezentarea, spune următoarele: „Am accentuat dela început că pictura lui Abrudan svăcnește de participația directă, organică, la vibrația vitală a realului. Și chiar peisajele sale, — în care revine obsedant leitmotivul pădurii, cu arbori care se proiectează mai clar din fundalul tremurat în jocuri de verde și de albastru, cu modulații către violet, pentru a se pierde apoi în vagul unei temperări cromatice neclare, încețate, până în zarea cu legănări de ceață, cu mijiri difuze de lumină în care nu ghicești dacă e un prag de furtună sau o vestire de zori — îți evocă mai mult decât perspectiva spațială, una temporală, adevărata dimensiune a vieții. Spontaneitatea intuitivă a lui Abrudan se realizează mai mult în acuarelă, unde jocul său cromatic se desfășoară în voie, fără a fi schingiuit în linii stilizante și unde pulsația culorilor e ritmată pe svăcnetul intuiției”.

Examinând reproducerile din broșura rezervată pictorului, suntem în primul rând izbiți de numărul peisajelor. Din patrusprezece reproduceri nouă sunt peisaje. Domnul Abrudan pare că realizează armonia tablourilor sale cu puține tonuri și cu tonuri intunecate. Asta nu înseamnă sărăcie cromatică, ci numai stăpânire de sine. Pictorul se nizește să transcrie munți și păduri, zăpadă și cer de iarnă, case și drumuri de țară, într-o atmosferă de mister, uneori în chip stingher, alteori furtunatic, adeseori ducând simțirea până la crispare și sufletul totdeauna până la vrajă.

Un nud, în care pictorul scoate în mod sintetic puritatea liniei și totdeodată lascivitatea trupului, portretul d-nei C. M. cu chipul concentrat pe un gând tainic și puternic, studiul unei fete bosumflate, dar cu buzele ispititoare, portretul pictorului Cenan, grav și meditativ și acea minunată fetiță, cu ochii mirați, chipul încă nedefinit, dar cu nările în voluptoasă aspirație, completează galeria reproducerilor Domnului Abrudan.

* * *

Domnul Emil Cornea expune șaisprezece ilustrațiuni, dintre care două — două studii — ne atrag în primul rând atenția. Ținute sub un desemn sever, cele două chipuri de femeie, atât de armonic sintetizate, exprimă: primul voința instinctului feminin și cel de al doilea extazul visului lăuntric. Nu ne putem satura privind cele câteva linii trase sub o viziune sigură și cu o mână robustă, care închid și deschid ochii și în același timp aruncă înafară sau rețin înăuntru întreaga esență a sufletului feminin.

Celelalte patrusprezece sunt reproduceri după peisaje. Domnul Cornea știe să-și stăpânească elanul, el rezistă oricărei deformări. Peisajele sale au un aspect grav și tăcut. Se simte pretutindeni existența unei voințe precise. Prin ea artistul nu cade în academismul comod. Gama formelor folosite este destul de întinsă, dela construcția quasi-geometrică și până la perpetuum mobile al decorativului. În ceea ce privește coloritul, nu putem decât să reproducem cuvintele domnului Valentin Raus, din prefața broșurii: „Emil Cornea e pictorul care se dăruiește spiritului și simțurilor cu o artă purificată de detalii inutile, cu corespondențe și afinități în arta parisiană a lui Maurice Utrillo, André Lhote, Dunoyer de Segonzac etc. Pictura sa bogată în sonorități grave,

liniștită, dar de o intensă expresivitate, în esență e determinată de temperamentul său. Cuprins în acea generație prodigioasă de după războiu, care a dat artiști de seamă Ardealului, — aceea a lui Bogdan, Demian, Ciupe, Ladea, etc., — Cornea rămâne totuși un izolat”.

* * *

În opera pictorului Harșia, domnul Mihai Voichin, care l-a studiat cu de-a-mănuntul, distinge două perioade: una impresionistă și cealaltă expresionistă. Mărturisesc că mi-e greu de urmărit evoluția artistului din examenul reproducerilor. N'am la dispoziție elementele fundamentale: lumina și culoarea, lumina prin care artistul impresionist își dovedește emoția în fața naturii și culoarea prin care artistul expresionist lovește ca să-și descarce prea plinul sufletului. Reținem peisajul de primăvară, tablou de spațiu întins, cu cerul și pământul strălucitor de un freamăt tineresc de înnoire, în care se recunosc subtilități de lumină, și mahalaua — cel mai personal tablou al acestui artist cu reale însușiri, dar care pare încă nedecis.

* * *

Nu putem termina această dare de seamă fără a exprima toată gratitudinea noastră domnului Emil Hațiegan, sub patronajul căruia s'a realizat atât expoziția de pictură cât și colecția artiștilor din Nordul Transilvaniei, care reprezintă un prilej de mândrie românească pentru tot cuprinsul acestui neam. Înțelegător al frumosului, Domnia Sa este un mecena al scriitorilor și artiștilor ardeleni, dar sprijinind întreaga mișcare culturală, Domnia Sa se dovedește a fi un „creator de suflete” și prin asta un adevărat om politic, ceea ce echivalează cu un mare om politic.

Gravuri

de

Lucian Valea

Legionarul

Oprit la malul vechiului Danubiu,
Privirea și-a rotit-o 'n zări, departe...
Și deslegând în ele ca 'ntr'o carte,
Simțea cum fierbe sângele-i, Vezuviu.

Nu dorul cuceririlor deșarte
L-au fost lăsat pe aici, ca un aluviu;
El deslușea lângă bătrânul fluviu
Ferice Dacie, suind din moarte.

De dragul de-a zidi cetăți ori drumuri,
Ce se destramă 'n timp ca niște fumuri,
El n'a intrat în Sarmisegetuza.

Ci pentrucă voia purtându-și pașii
Să-i crească mii de ani pe-aici urmași
De trupul Romei prinși precum ventuza...

Călugăreni

S'au întâlnit, pe pod, la luptă dreaptă.
Cu ochii scăpărind din zare 'n zare;
Încremenit, în el, ca o mirare,
Mihai părea un tainic semn c'așteaptă.

Apoi spre-a semilunii arătare,
Ca furtunosul iureș se îndreaptă,
În gând cu cumpănire înțeleaptă
Și 'n inimă cu sbocotiri de mare.

... Oștirea a vuit ca și pădurea
Când a isbit cu patimă săcurea
Și Sinan cade 'n apă de pe cal.

În clipa ceea simte că-i fu scris
Cu aceeași dreaptă să inchege-un vis:
La Bălgrad să se 'nchine, în Ardeal.

Clar de lună

Demult tăiase ceru 'n două luna
Și Domnul nu avea odihnă 'n cort.
I se 'ncălcise gândul ca un tort
Și 'n trup pornise inima, nebuna.

*Îl urmărea același cap de mort
Cu stropi de sânge, mari, cum e aluna.
Fugarul prinț, precum l-a prins furtuna
Îi ancorase 'n suflet ca 'ntr'un port.*

*Dorm oștile sub cerul ca o plasă
Învăluite 'n noaptea de mătăasă.
De plumb îi liniștea în clipa asta...*

*În ușa cortului Voivodul pare
Că l-a văzut rânjind cumplit pe Basta
Și prințul mort, mai greu în el, tresare!...*

Proiect de statuie

*Când a 'nceput să-i curgă vorba, lină
Și veacurile 'n el să prind' avânt,
Crezut-a Împăratul că-i un sfânt,
În țundră, nu în haină de hermină.*

*L-a ascultat cu ochii în pământ:
Vedea, vorbind, cum jalea și-o alină
Ș'apoi i-a spus, blajin, să mai revină
Să-și ia dreptatea din Domnesc Cuvânt.*

*Dar deslușind că 'n loc să-i dea dreptate,
A doua zi îl plimbă prin palate
Și 'n piept trudesce medalie să-i pue,*

*Se 'ntoarse 'n munți și răsculând țărani,
Din vreme a țășnit ca o statuie
De-l simt și azi involburat dușmanii...*

1848

Bunului meu Ion Colan

*S'au zguduit întinsurile toate
Și Mica Romă, mare-a strălucit
În pragul tainicului răsărit
În care neamul prinse să înnoate.*

*De prin străfund de vremuri s'a ivit
Îndemnu 'n gândul răsvrățitei gloate,
Că 'n sânge-i crâșcă trosnete de roate
Și ura 'n piept de mii de ani, cuțit.*

*Intruchipând minunea în cuvânt
Bărnuț coboară cerul pe pământ —
Înmărmurit poporul semn așteaptă.*

*Ca un stejar ce freacăță 'n furtună
Se 'nalță lăncu, nu grăiește... tună:
„Degeaba-i vorba, lor le trebe faptă!”*

Popas la Braşov

de

Pascu Ludeanu

Deunăzi mă inforceam dela Bucureşti şi eram hotărît să fac un scurt popas la Braşov. L-am şi făcut, şi l-am plătit scump. Dela Bucureşti am venit boiereşte într'un accelerat special, cu loc de şezut rezervat. Ce „rezervat?” Un întreg vagon Pullman pentru 2 — zi doi — domni. Lumină a giorno, cu tot camuflajul. Masă de scris, de citit, cu fotolii, ca în cel mai elegant biuro. De scris nu puteam scrie, pentru trepidaţiile trenului. Dar de citit, mai bine ca acasă. Linişte, comoditate, confort, de primul rang.

Dar ar fi fost prea frumos, dacă n'ar fi intervenit şi un inconvenient. Ajuns în gară, la Braşov, am găsit un hamal, care să-mi iee geamantanul şi ce mai aveam, dar nici maşină, nici trăsură, care să ne ducă în oraş. Vom fi fost o jumătate de duzină. Dar trăsură una singură; şi nu voia să iee decât 3 persoane! Ce să faci? Plecarăm pe jos, în nădejdea că în drum vom mai întâlni vreun vehicol... Aşi! — până la „Aro” n'am mai întâlnit trăsură liberă. Şi-i lungă calea. Norocul că hamalul meu nu m'a lăsat în stradă, cum mă temeam şi a stat lângă mine cu geamantanul în mână până la hotel. Aşa am plătit comoditatea din tren. Vezi bine, dela gară încolo „Pullman” nu mai circula, iar primăria ori poliţia municipiului de sub Tâmpa nuse îngrijeşte ca nişte trăsuri sau maşini să fie la dispoziţia pasagerilor...

* * *

Dar să nu fiu rău înţeles. Nu vreau să cârtesc pe nimenea. Cu atât mai puţin primăria Braşovului, care are în frunte oameni amabili, culţi, cu multă bunăvoinţă pentru cetăţeni, chiar şi pentru nefericiţii care nu le aparţin.

Am petrecut clipe de neuitate frumuseţi în Braşov. Frumuseţi naturale mai întâi, din darul lui Dumnezeu şi al naturii, dar şi de altfel.

Braşovul e o localitate climaterică — şi vara, dar şi iarna. Mai mare dragul să petreci în cuprinsurile lui largi. Deşi e foarte industrial şi comercial, deci prozaic în cel mai strâns înţeles, are şi poezie din belşug. Nu mă gândesc numai la patriotismul lui Andrei Mureşanu, „preot deşteptării noastre, semnelor vremii profet”, nici la „Patriarhalele” delicatului Iosif, nici la madrigalele lui Cincinat Pavelescu, al cărui bust mai străjueşte pe o cărăruie a parcului, nici chiar la revoltatul liric Lucian Valea, care gâlgăie de poezie ca izvorul apelor minerale dela Sângeorzul românesc, cu care s'a adăpat şi în care s'a scăldat, ci, ce să vă spun, mă gândesc la poezia ce plouă, ca o rouă din ceruri, asupra acestui binecuvântat oraş al „Gazetei Transilvaniei” şi al tuturor Tribunelor — refugiate şi localizate.

Peste alergările autobuselor şi autocamioanelor ce circulă zilnic, neobosite, pe străzile lungi şi mai puţin largi ale urbei de sub Tâmpa planează nori plutitori — era să zic şi gânditori, dar sunt mai mult pânditori — care caută să acopere cu sdrenţuitele lor ţoale tot azurul oţelii al boltei cereşti şi nu o pot, şi printre sdrenţuitele lor mantale, cu paftale, străbat şi se strecoară razele soarelui auriu şi darnic tuturor celor ce-l caută, fie braşovean băştinaş, din Scheiu sau din Prund, fie un biet venetic, sau ce e şi mai trist — un biet refugiat sau expulzat din Ardealul de Nord.

În categoria acestora mă număr și eu, și în lipsa tuturor legitimațiilor și cartelelor, — care mi-ar asigura eventual o pâine sau o pereche de bocanci — am fost împărțit, mai mult decât alții, mărturisesc, de atâta soare, de atâta lumină, de atâta poezie și plăcere, încât n'aș schimba cu nimenia din băștinași.

Eram la al 6-lea etaj al hotelului... Și fereastra modestei mele camere era mai sus decât turnul dela casa „Sfatului” orășenesc, mai sus decât turnul bisericii negre, care acum era învelit într'un lințoliu alb, de ocazie, și camera mi se umplea de soare și poleială, ca într'o dulce primăvară. Întreg orașul mi se părea scena unui teatru în natură liberă. Eu în loja — aproape regală. Crestele împădurite ale munților, mărturii, își numărau copacii înșirați unul ca unul în zarea albastră și puși ca o straje la margine, în orizontul voriu. Peste toți și peste toate se revărsa ca o lavă clară, aurie și lichidă, poleită și încălzită, bătaia soarelui de după amiază. Atâta poezie era în acest torent de aur, în această revărsare de lumină schinteitoare, de te întrebai: Doamne, de unde atâta bogăție și dărnicie în lumea asta de mizerii și în veacul ăsta de năcaz ?!

* * *

Tabloul luminos e de scurtă durată. Cum e îngrădit ca într'un țarc de munții ce-l înconjoară, Brașovul are zilele mai scurte decât alte localități. Pe la 3 după amiază începe amurgul, pe la ora 4 înserează, pe la 5 e noapte de-a-binelea. Dar poezia stăruie îmbogățindu-se. În amurgul serii, lumina ia o haină viorie. Norii își dantelează marginile cu poleială de purpur și portocaliu. Se pictează tablouri în plin aer, cum n'ai mai văzut. Când străzile orașului se cufundă într'o beznă întunecată, vârfurile ce-i străjuesc hotarul se aprind în vâlvătaie, ard cu flăcări roșii și albastrii, de ți-se pare că fum și scrum se va alege de toate pădurile ce îmbracă costișele prăvăloase.

Te înfiori de teama că va arde podoabă de oraș... Dar teama ți-e fără temei. Când ți-se pare că primejdia e mai mare, mai apropiată, atunci ea dispare pe neașteptate... Flăcările cu atâta vâlvă se sting domol, într'un fum violet, apoi azurul se întinde peste tot și doar luna, ivită pe o dungă de nor, te mângâie cu potolita sa lumină lină, care revărsă o nouă undă vie, luminoasă, alungând întunerecul, care altfel s'ar înstăpâni pretutindenea.

Ți-e mai mare dragul să urmărești schimbările ce se succed pe ecranul cerului, cu atâta regularitate și atâta variație.

În clipa aceasta te cobori din loje, ieși din teatru și descinzi în oraș. De o iai pe livada Poștei, te întâlnești cu schiori care coboară veseli de pe coaste, își desleagă și-și iau patul picioarelor pe umăr și — umblă... Întâlnești copii cu săniuțele, imbujorați la față, înghețați la mâni și cu o foame de mici lupi, care atacă cele mai apropiate căminuri. Poezia s'a isprăvit. Incepe lupta pentru vieță...

Dacă aceasta nu mai e poezie, e mai mult, căci e însăși vieța. Și ăsta e doar tot rostul poeziei, ca vieță să aibă, și mai bogată vieță să aibă.

Vieța e izvorul poeziei și tot rostul ei.

Și Brașovul o are din plin.

Așa mi s'a părut, din scurtul popas ce mi-am acordat în brațele lui.

TEXTE, SCRISORI ȘI AMINTIRI

Din corespondența Mariei Cunțan cu Ion Bianu

de
Iosif Bătiu

Despre activitatea literară a Mariei Cunțan s'a scris dureros de puțin. Inafară de unele foiletoane critice și cronici mărunte, scrise de prietenii ei întru poezie din acele vremuri, nu avem mai nimic.

Cercetând acele foiletoane și cronici, spre documentare, aflăm nu simple cuvinte de laudă, de măgulire, ci adevărate considerații critice, scrise de condee competente și talentate, care văd în Maria Cunțan o poetă în toată puterea cuvântului.

Savantul filolog dela Universitatea românească din Cluj, actualmente directorul institutului de cultură română din Berlin, d-l prof. univ. Sextil Pușcariu, scria despre Maria Cunțan, în anul 1904, într'unul din rapoartele sale anuale despre mișcarea literară din România, pe care le trimitea revistei germane *Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie*:

„Înainte noastră apare femeia care nu dorește a fi altceva decât femeie, și tocmai de aceea sentimentele sale sunt atât de adevărate, intensive în iubire, duioase în resemnare, curajoase în jertfirea de sine, gingașe și'n același timp adânci.

„Poeta e o admiratoare entuziastă a d-lui Coșbuc, de care e adesea influențată, știind în același timp să-și păstreze nota sa originală și figurile mândre, vânjoase și triumfătoare prin frumusețea și sănătatea lor, create de maestru, le întregeste prin figura fetei sărmene, urâte, nefericită în dragoste și nepricepută de ai săi.”

Iar în *Luceafărul* din 1905, pag. 24, citim următoarele însemnări despre volumașul recent apărut într'o editură bucureșteană:

„Lyra acestei preotese a durerii nu cunoaște decât coardele elegiei duioase, pe care o știe varia cu atâta farmec.

„Această cântăreață își doinește tainele sufletului său chinuit de dorul „întâiului sărut”, de farmecul îmbrățișărilor necunoscute, de toate acele fioruri cari fericesc o ființă femeiască.

„Revoltele împotriva sorții vitrege, cari o ademenesc până la „a morții reci hotare”, întotdeauna se potolesc în resignațiuni, în împăcări cuminți cu legile firii, care a făcut-o și fecioară răstignită pe crucea suferinții.”

Opera literară a celei ce a cântat „Pe sub fereastră curge-un râu”, nu se reduce numai la acele două volume de poezii: „Din caietul vremii”.

La Academia Română, după cum scriam într'unul din numerele trecute ale „Luceafărului”, se păstrează întreaga ei operă literară, care se compune din mai multe culegeri de versuri, lucrări dramatice, o încercare de roman, însemnări fugare, precum și un buchet de admirabile „foi de ziar”.

Partea interesantă a acestei moșteniri literare o constituie însă zecile de scrisori trimise lui Ion Bianu,¹⁾ din conținutul cărora descifrăm cu ușurință diversele ei preocupări literare, precum și vicisitudinile unui suflet bun, senin, dar blestemat de ursitoare.

Publicăm mai jos câteva din scrisorile poetei, însoțite de mici comentarii:

¹⁾ În nr. 7, anul I, al *Luceafărului*, am publicat două din aceste scrisori.

Mult Stimate Domnule Bianu,

Iată cât plătește omul idealist în vârtejul turbure al vieții de toate zilele. O funcționară dela poștă, cu strigătul ei „Fără valoare”, mi-a aruncat în vreun colț obscur munca sufletească și truda.

Imi vine în minte sbuciumul dela mănăstire. S'ar putea oare ca Brâncovenii, Apostolii, Dor de mamă și tot ce-am scris, acum la 15 Iunie st. n., să cadă în aceeași prăpastie ca Orfanele, Fire rupte și celelalte de atunci?

Mă mângâie cuvintele vecinelor mele, „se poate să se piardă ceva adresat Academiei Române, în România de acum”?

Poate până acum ați primit manuscriptele și ați citit „Biserița ruinată”, poezia mea din urmă. În timpul cât am lucrat la „Dorul de mamă”, am căutat în preumblările mele cu predilecție plăcut cu vederea deschisă spre mănăstirea Dealului de lângă sala armelor.

Acolo e și grădina cu casa frumoasă a lui Brătescu-Voinești, pe lavița dela poarta lui încrestată românește mă odihneam de drum. Mai ales acum că e locuită casa de șeful spitalului nostru, d-nul Dr. Oprescu.

Biserița ruinată, cu hramul Ion Botezătorul, e peste drum. Am trecut într-o zi cu fior în suflet prin umbra pomilor ce o ascund pe jumătate, prin molozul scos din biserică și adunat într'un loc afară și răspândit pe cărări. Am plâns în fața stranelor făcute de străini iesle pentru cai.

La altarul cu cărămizile ca niște răni deschise, cu crucea pustie încununată proaspăt de o mână credincioasă, stând sub cupola învechită de aci, ce amenință cu ruina ei — am rostit strofa primă și mi s'a părut lung drumul până la spital, ca să o completez.

Cu „Biserița ruinată” închei, — poezii propriu zise nu mai pot scrie,¹⁾ și ce aș vrea să scriu, nu pot aici... la Târgoviște.

Vă rog de răspuns ca să știu de soarta manuscriptelor, au ajuns sau nu, și la ultimul caz, Vă rog, Vă cer sfatul ce să mă fac.

Cu distinsă stimă, Maria Cunțan.”

O soartă crudă i-a fost rezervată Mariei Cunțan, ale cărei poeme au colindat toate redacțiile; piesele ei de teatru au poposit la poarta Naționalului, dar pretutindeni i s'a manifestat o crasă indiferență.

Plină de mâhnire și reținută revoltă, scrie binefăcătorului ei :

„Mult Stimate Domnule Bianu,

Ce sunt dorințele omului slab când strigă în sufletul nostru menirea ?

Scuzați-mă, urările mele din scrisoarea trecută²⁾ s'au sfârșit cu o disarmonie.

Am fost scris Domnului Lovinescu dela „Sburătorul” cerând sfat, mă fermeca gândul să dau Apostolii Teatrului Național.

M'am răsgândit și Vă pot cere scuze azi cu sufletul împăcat : „Totul sau nimic”, zice Ibsen în Brand.

Până am prieteni sufletești așa de devotați, puteri în brațe și lumină în minte, nu e totul pierdut.

Voiu intra de a doua oară în focul luptei, și anume pentru Brâncoveni, apoi de-mi va mai da viața vreun dar, voiu prelucra caietul cel albastru, scris la Doamna Colonel Vlădescu, așa că toate trei poemele să intre în cadrul Apostolilor și voiu tipări cartea aici la Târgoviște.

Vă alătur o poezie scrisă în ziua când am cetit anunțata trecere la cele eterne a poetului Vlahuță.

Am așteptat, nădăjduind că veți citi-o în „Vlăstarul”; imi pare că nu mai apare.

Foile de ziar și poezia Parastas Vă rog să binevoiți a mi le păstra deocamdată. Le-am promis tot „Sburătorului”, îi voiu scrie redactorului, care va veni să le ia, de va binevoi, de nu, atâta rău.

Mă voiu retrage cu gândurile mele în liniștea chiliei mele, la masa mea de scris. Cu redacțiile e un sbucium continuu. Am la Lovinescu : Caritatea, Simbol, Voi să fiți, Invierea, Cântecul amurgului, prelucrate toate și nu publică.

La Vlăstarul iar am o povestire din viața Ardelenilor, un poem scris anume pentru ei — asta era bucuria ce o așteptam. O iluzie — m'am amăgit nu știu a câtea oară.

Mă hotărâsem să mă retrag la revista copiilor... Am trimis din vreme Domnului Costa-Foru Căntece copilărești și un cântec de Crăciun scris în genul lui Coșbuc.

¹⁾ Poeta nu și-a putut respecta hotărârea, luată într'un moment de adâncă sbuciumare sufletească.

²⁾ O scrisoare de felicitare.

Nu le publică, dar spre marea mea mirare schimbă rolurile și mă subsemnează pe mine la poezia altcuiva. Asta nu mi s'a mai întâmplat și cam de multe am dat cu capul.

Domnul Dr. Șef Oprescu îmi dă voie să lucrez și mă află că sunt bine.

Prin bunăvoința Domnului P. Pârjălescu, care se reîntoarce dela părinți acasă la București, trimit această scrisoare.

Vă rog, scrieți-mi câteva rânduri numai, las la aprecierea D-Voastre să public sau nu acele foi de ziar pe care vă rog cu insistență să binevoiți a le citi.

Poezia Parastas o trimisesem mai demult „Sburătorului”, dar abia acum mi-a succedat să o dau gata. Mă gândesc că în Februarie sunt 4 ani dela moartea neuitatei poete, a M. S. Regina Elisabeta — și eu în anul morții o scrisesem, adică o schițasem.

Cu multă recunoștință mă gândesc la Domnișoara Seculici,¹⁾ credincioasa prietenă a Carmen Sylvei. Dânsa se va duce pentru cea zi la Curtea de Argeș de bunăseamă.

Aș fi dorit să-mi apară în „Sburătorul” poezia Caritate, pe care binefăcătorilor mei și mai ales Azilului Maria și Zoe Slătineanu am dedicat-o prelucrată.

Imi scriu cei dela Vlăstarul că va reapare revista, având concursul întregului corp profesoral al liceului.

Mă îmbucură această știre, la ei e un spirit de pace care îmi priește mie.

Târgoviște, Spital, Ian. 1920.

Cu distinsă stimă
Maria Cunțan.”

Cartea plănuită de Maria Cunțan pentru a fi tipărită la Târgoviște, n'a mai apărut, iar poeziile ei, de care pomeneste cu atâta dragoste, au rămas tot în manuscris.

O parte din „foile de ziar” a apărut într-o revistă a timpului, dar majoritatea lor se găsește și acum, ca și o mare parte din poezii, tot în manuscris.

În aceste „foi de ziar”, pe care noi le-am răfoit cu multă răbdare, poeta și-a așternut, grosso modo, tot sbuciumul vieții sale, sub forma simplă, dar atrăgătoare, a scrisorilor.

Poezia închinată poetului A. Vlahuță, cu ocazia trecerii la cele etern, și pe care am găsit-o de asemenea între manuscrisele ei, frumos caligrafiată, nu știm dacă a fost publicată sau nu.

Știm doar atât că e absolut necunoscută cititorilor de literatură românească, de aceea o reproducem :

POETULUI A. VLAHUȚĂ

Luceafărul nemărginirii
Cel cu dorința de-a iubi,
Trimite-o rază strălucirii
Ca să te ducă dintre vii —
Apostol luminat al lirei,
Poet al mândrei României.

Coboară credincioasă rază
Prin valuri albe de ninsori,
Sufletul tău încă visează
Nețărmarile comori,
Ale lui gânduri stând la pază
Lângă vremelnice vâltori.

Intinde punți de aur zarea
Și nu ți le 'ntinde 'nzadar.
Se liniștește sbuciumarea,
Îți bate tâmpla tot mai rar —
E clipa când vuitește marea
Și nouă ni se stinge-un far.

Maria Cunțan, aidoma poezilor Octavian Goga, George Coșbuc, St. O. Iosif, etc., a fost o profundă cunoscătoare a sufletului transilvan, suflet pe care l-a cântat în multe din poeziile sale.

Despre acest suflet transilvan, despre vitejia și dârzenia ardeleanului în luptă cu asupritorii vremii a vrut Maria Cunțan să scrie un amplu și documentat roman. Inceputul l-a făcut prin povestirea „Frații Mircea”, căreia avea de gând să-i dea o mare extindere. Boala de care suferea mereu nu i-a dat răgaz să-și ducă la îndeplinire acest proiect.

Din a treia scrisoare pe care o publicăm, cititorul va cunoaște, pe lângă multele amărăciuni îndurate de această „preuteasă a durerii”, și câteva din frumoasele ei planuri literare, precum și prima ei poezie, pe care o reproducem în întregime.

„Mult Stimate Domnule Bianu,

Oamenii buni și îngăduitori vor fi veșnic copleșiți de prietenia celor slabi și timizi;
pun acest adevăr în fruntea scrisorii mele nu ca să-mi servească de scuză, ci ca să nu apar înconștie.

¹⁾ Scriitoarea Bucura Dumbravă.

Mulțumită „Consultațiilor gratuite”, curățeniei și buneii îngrijiri dela azil, am mai ieșit odată vie în primăvară, și acum se deșteaptă și în firea mea slăbănogită zorul acela izvorit pare că din undele solare : „la lucru, să isprăvesc ce am lăsat negata în toamnă”.

Astă iarnă, în zilele de grea criză a boalei mele, simțindu-mă deja dincolo de valurile vieții, am dat ce am avut mai bun la mine din manuscripte, primul scris cam iligibil, al poemelor. O poveste, „Frații Mircea” și corespondența literară, le-am dat spre păstrare administrației noastre, unde am un tot așa de bun și de îngăduitor prieten, pe Domnul Șt. Tomescu, șeful registrelor.

Din „Frații Mircea”, care e o povestire din viața ardelenilor, aș vrea să fac un roman. Oare-l voi isprăvi ?

Răsfoind corespondența literară, am dat între alte scumpe și sfinte file de o scrisoare a d-lui Dr. Michin, fost șef al spitalului din Târgoviște, plecat dela noi încă pe când eram acolo. Imi scrie de d-nul profesor N. Iorga, de d-l Dr. Dobroviciu, din redacția d-lui profesor Iorga, și-mi dă sfaturi.

Am rămas uluită, numele Dobroviciu mi-a amintit de binefăcătoarea mea Doamnă Dr. Dobroviciu dela „Uniunea Femeilor Române”. Am plâns acolo în rezerva spitalului din Târgoviște, atunci.

Acum nu mai regret nimic, căci sunt mântuită. Indată ce-mi vor permite puterile, am să fac drumul la „Cartea Românească”.

Dar reconvalescența e grea și dela Ministerul de Culte nu mi-au mai trimis ajutorul promis. Pentru ce ? I-am supărat cu adevărul scrisorii mele ? Dacă ar fi buni și dreapți, nu mi l-ar opri tocmai acum.

Indrăsnesc a vă ruga să binevoiți a interveni la poetul Goga, ca să mi-l trimită.

Nu voi judeca, căci eu de multeori văd negru ce e alb ; spre exemplu, e la noi la azil o cucoană schilosită, umblă în cărji. Se zice că e o fostă funcționară de stat română, (acum stă sub înalta protecție a M. S. Regina Maria), și Nemții au dus-o ca prizonieră, de unde au mântuit-o Românii în starea în care e...

Mi-aduc aminte de ziua în care ne-au scos Nemții pe noi și dela Spitalul Brâncovenesc și-mi pare un inger păzitor soția Directorului nostru, Doamna Eliza Greceanu, care în contra voinței mele m'a mântuit atunci la verișoara d-sale, la Doamna Colonel Vlădescu.

Așa cred că mă voi duce Miercuri la Sfetea și da de voi avea noroc. Dar în orice caz Vă rog să binevoiți a-mi lăsa unui om de încredere al D-voastră manuscriptul meu pentru ziua de Sâmbătă în 12 Martie, când voi veni să-l întregesc și poate să-l predau. (Eu cred că va fi bine să las din acest volum afară cele din urmă poezii, și să-i dau titlul simplu : „Poeme dramatice”).

De-acum încolo cred că nu vă voi mai supăra cu scrisorile mele.

Inchei cea din urmă scrisoare cu cea dintâi poezie a mea :

CÂNTARE

M'a chinuit din fașă
Darul dela părinți.
O inimă vrăjmașă
Cumpănitoarei minți.

De greul moștenirii,
In sbuciumarea lor,
Bat coardele simțirii,
Vibrează și mă dor.

Că nu s'au dat în lume
Cu al viselor avânt

Un dor fără de nume
Cu greul de pământ.

Și n'am de alinare
Decât un har divin...
Cântare, o, cântare,
Coboară din senin.

Frânge cătușe grele
Cu dulcele-ți mister,
Din lanțul firei mele
Du-mi sufletul spre cer.

Cu mare mulțumită și distinsă stîlmă
Maria Cunțan."

6 Martie 1921.

Nici de data aceasta Maria Cunțan nu s'a ținut de cuvânt. A continuat să scrie încă binefăcătorului ei, rugându-l să-i lumineze și pe mai departe cărările vieții.

G Â N D Ș I F A P T Ă

„Aversiunea” Românilor din Ardeal

— Răspuns ziarului „Ellenzék” —

În numărul din Septembrie trecut al „Luceafărului”, făcând în articolul intitulat „Rostul nostru” câteva considerațiuni asupra menirii pe care o atribuim revistei, spuneam că noi înțelegem să ne preocupăm în rândul întâi de mișcarea culturală a colțului de țară în care existăm și activăm, năzuind să promovăm cu modestele noastre mijloace această mișcare, spre a servi în felul acesta în mod pozitiv și temeinic opera de creație culturală a poporului nostru. Rostul acesta izvorăște dintr-o concepție în înțelesul căreia la opera de creație culturală este îndreptățit și trebuie să participe fiecare membru al comunității naționale, prin urmare fiecare regiune a țării, aducând aceste regiuni tributul aptitudinilor lor nuanțate în marea lucrare sintetică și reprezentativă a națiunii. Căci există și o altă concepție, conform căreia nu are cuvânt hotărâtor în opera de afirmare pe plan major, cultural sau de altă natură, decât o singură localitate din țară, în speță capitala, ceea ce duce în mod fatal la o îngustare de orizont și la o atrofiere a unor părți periferice din organismul național.

Ideile acestea nu sunt nouă. Ele au fost mult desbătute la noi și temeiul lor a fost recunoscut de factorii competenți. Așa se explică inițiativele locale din diferitele regiuni ale țării, precum și instituțiile înființate de Stat pentru crearea condițiilor favorabile necesare unei propășiri culturale; așa se explică mai cu seamă operele de

creație culturală care apar în tot cuprinsul țării, dând peisajului vieții spirituale a poporului nostru o bogăție de aspecte pe care alte popoare nu le pot arăta. Iar când se constată vreo abatere dela această linie de conduită, ea este semnalată, cum a făcut-o și semnatul acestor rânduri, în articolul de care e vorba.

Acesta nu este cazul bunăoară al Ungariei, unde factorii competenți ai vieții culturale maghiare s'au plâns adeseori, în trecut, de centralismul feroce al Budapestei. Într'un Stat lipsit de o masivă majoritate națională, cum era Ungaria dinainte de 1918, acest centralism este firesc. Iar astăzi situația Ungariei se apropie de cea de odinioară, deoarece în urma dislocărilor de teritorii, ce s'au produs în anul 1940, compoziția etnică a Statului maghiar este din nou potrivnică unei structuri de Stat Național. De aceea, acum ca și în trecut, mentalității politice maghiare nu-i convine decât o concepție centralistă. Așa se explică mirarea provocată de articolul nostru unui redactor — care își ascunde numele — al ziarului „Ellenzék” dela Cluj, care îndată ce i-a căzut revista în mână s'a grăbit să rezume articolul în coloanele periodului menționat (Nr. 276 din 5. XII. 1942).

Uimirea aceasta mai are însă și un alt motiv. Redactorul ziarului clujan se trudește în fel și chip ca să sugereze prin rezumatul său existența unei adversități între Românii din diferitele regiuni ale țării, și acest fapt îi dă prilej de o bucurie

abia stăpănită. Și fiindcă simplul rezumat nu putea servi acest scop, el îl însoțește de anumite constatări personale, în care e vorba de populații românești cu trecut deosebit, cu istorie diferită, etc., și, firește, n'a scăpat neamintit nici Trianonul, a cărui amintire continuă să-i supere pe vecinii noștri.

Este evident că de o „aversiune” între Românii din Ardeal și Românii din țara veche nu poate fi vorba. Ea nu există nici în articolul nostru din numărul pe Septemvrie trecut al „Luceafărului” și nici în realitatea faptelor. Din acest punct de vedere, unirea tuturor țărilor românești realizată în 1918 rămâne unul din cele mai solide acte politice înregistrate de istorie, căci pentru înfăptuirea acestui act au luptat deopotrivă, cu armele care le-au stat la dispoziție și în funcție de împrejurări, atât Românii din Nordul Carpaților cât și cei dela Sud și Răsărit. Și împreună luptă și acum ca să refacă această unire sdruncinată de factori din afară de corpul națiunii.

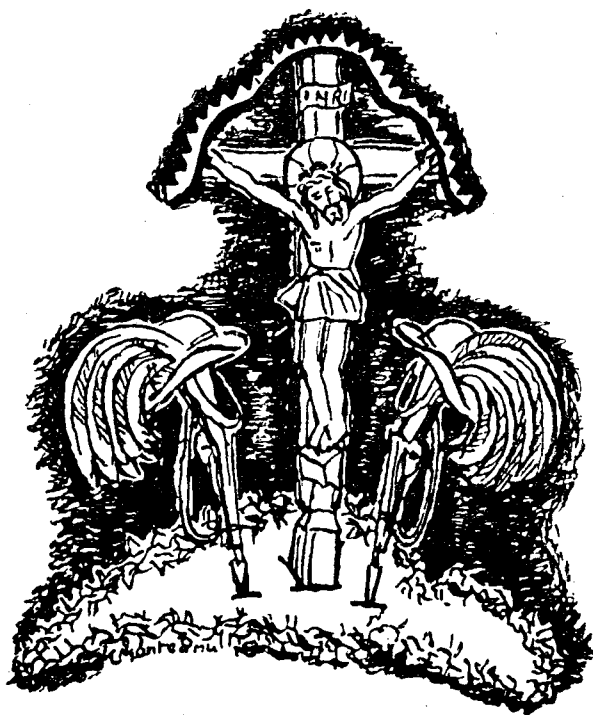
Dar redactorul ziarului „Ellenzék” a văzut în acel articol ceea ce după pofta inimii sale ar fi dorit să existe. Avem în cazul acesta o nouă dovadă a amăgirii continue în care le place acestor vecini să trăiască. Nesocotind datele precise ale statisticii etnografice; nesocotind sensul adevărat al istoriei, precum și datele ei esențiale;

nesocotind mai cu seamă faptul fundamental al unității etnice a poporului român, unitate pe care un trecut vitreg nu a putut-o anula, ci dimpotrivă i-a sporit forța latentă; și lipsindu-le deci o optică justă, e explicabil cum vecinii noștri trăesc mereu în iluzii.

În ce privește „aversiunea”, Românii din Ardeal au astăzi, din nefericire, din nou un domeniu spre care să și-o îndrepte. Căci undeva, pe aproape de tot, există un popor care a nesocotit și continuă să nesocotească cele mai elementare norme ale vieții civilizate; care ignorează legile în stare să ocrotească deopotrivă pe toți cetățenii pe care vicisitudinile istoriei i-au pus să locuiască în aceeași țară cu el; un popor, în fine, care, cu toate că stă în mijlocul Europei, n'a reușit să se încadreze în civilizația continentului.

Între cei ce au suferit și mai suferă încă batjocuri, schingiuri și nedreptăți, există și frați de ai noștri: frați de sânge, frați cu trecut identic cu al nostru și cu perspective de viitor identice, încât am resimțit profund, într'adevăr, *aversiunea* pe care o asemenea comportare o poate provoca în fiii unui popor. Și această aversiune nu se va șterge din sufletele noastre decât atunci când ni se va face dreptate. De acest lucru poate să fie sigur colaboratorul ziarului „Ellenzék”.

OLIMPIU BOITOȘ

CRONICI

Note la ultimele poezii de Lucian Blaga

Activitatea literară a lui L. Blaga se ramifică în trei direcții. În filosofie aproape în fiecare an se adaugă un nou volum la monumentală operă a trilogiilor, concepută sub cincisprezece aspecte. Teatrul a fost reunit de curând în două volume masive la o editură sibiană, trezind un viu interes dramatic și literar, manifestat atât prin reluarea scenică a unora dintre piese, cât și prin serioase și vibrante interpretări critice, dintre care amintim pe cele ale d-lor Dragoș Protopopescu (Gândirea, Nov. 1942), Ovidiu Papadima (Universul literar, Nr. închinat lui Blaga, 1942), Octav Șuluțiu (Rev. Fund. Reg., Nov. 1942) și Petre Hossu (Transilvania, Nov. 1942). Dar poetul nu și-a uitat nici vechea iubire, căci concomitent cu strângerea și apariția într'un singur volum (Ediție definitivă la Fund. Regale) a ciclurilor anterioare, o serie nouă de poezii lirice au apărut în răstimpul dintre August—Decembrie 1942 în „Revista Fundațiilor” și în „Preocupări literare”, câteva răzlețindu-se mai înainte în revista brașoveană „Tribuna literară”, care prin raritatea ei nu ne-a fost accesibilă. Ca și la unii dintre marii lirici occidentali, un Goethe, un Rainer Maria Rilke, temperamentul maturizat al poetului nu a întrerupt deci continuitatea vanei lirice, cu atât mai ușor cu cât poezia lui Blaga nu a avut niciodată un caracter prea vulcanic sau prea tineresc, ci chiar dela început, abătându-se de pe potecile amăgitoare ale lui Eros, s'a deslăsat în jerbe gnomice sau în subtile sondări sufletești. Poezia lui ne-a apărut astfel mai ales un răspuns la un etern și chinuitor semn al întrebării, transmis de undeva de dincolo de aparențele lumii simțurilor; emanație transcendențială și revelatorie a unor tainice și imaculate frumseți:

„Lucian Blaga e mut ca o lebedă.
În patria sa

Zăpada făpturii ține loc de cuvânt.
Sufletul lui e în căutare,

.....
.....
.....

El caută apa din care bea curcubeul.
El caută apa,
din care curcubeul
își bea frumsețea
și neființa”. (Autoportret).

Magia cunoașterii se înfăptuește în arta sa poetică printr'o paradoxală și directă descindere din domeniul abstractiv al scrutării științifice pe tărâmul plin de culori, sunete și vrajă al poeziei pure. Poetul pare a descoperi însuși prin această metodă un nou și misterios cosmos, spre care coboară... sau urcă? ... *Nebănuitele trepte*, titlul sub care intenționează să adune în volum cele mai recente produse lirice.

* * *

Într'adevăr ultimele poezii, fruct al unei inspirații de maturitate, ascund în ele valori poetice nebănuite și fac dovadă în același timp de posibilitățile de înnoire tematică și stilistică, ca și de rezervele mari de cugetare și simțire de care dispune poetul.

Printre ele unele sunt fine incrustări de autobiografie spirituală sau de autoanaliză a eului poetic, ca acele *Cuvinte către fata necunoscută din poartă*, căreia îi cere: „Grijește tu să nu se stingă secretul micul incendiu — ascuns în inima brândușei de toamnă...” sau *9 Mai 1895*: „Sat al meu, ce porți în nume sunetele lacrimelor...”, altele evocă într'o manieră mai veche, deși re'noită prin distihul clasic sau printr'o sprintenă formă poporană ere geologice bizare („Sfântul Gheorghe”, „Viziune geologică”) sau proclamă o solidaritate astrală cu poetul:

Focuri mari și focuri line —
Câte văd, atâtea inimi
bat în spații pentru mine.
Ard în văi și pe coline
inimi mari și inimi line.

(Pleiadă).

Superioară ne pare *Poetul* — intru pomenirea lui Rainer Maria Rilke — al cărui destin poetic și pământean l-a re-trăit c'o afinitate electivă, aproape consubstanțială; poezie plină de miresme diafane, dar și de concentrate imagini („și vieață — atâta s'a stins — de-ar fi fost, vai, tocmai deajuns — ca duhul să prindă trup pe pământ”). Tonul elegiac se insinuă, potențându-se până la tragica și minunata consternare din final:

„Îngăduie, Prietenă, să-ți amintesc că Poetul
muri numai mult mai târziu.
Mult mai târziu, ucis
de-un ghimpe muiat în azur
ca de-un spine cu foc de albină.

.....

De-atunci, în frunzare-aplecate
privighetorile toate-amuțiră
uimite de cele 'ntâmplare.

Și nu știi nimic pe pământ
ce-ar putea să le 'ndemne
să cânte iar".

Din savantele cercetări, inițiate de laboratorul seminarial al d-lui D. Caracostea, ca și din eruditele ediții critice, privind în deosebi opera poetică a lui M. Eminescu, suntem astăzi în măsură să avem o privire mai clară în procesul de creație literară. Diletantismul inspirației divine, al muzelor protectoare, al focosului Pegasus, al Parnasului, Heliconului și al fericitei Arcadii se vede înlocuit cu multe și penibile ștersături, corectări, reluări tematice, prelucrări de metafore, încercări de noi ritmuri și forme, rezultând dintr-o îndelungată și asiduă elaborație critică. În poezia modernă — așa cum o cere timpul — observatorul obiectiv poate constata chiar o accentuare a acestor preocupări de desăvârșire formală. Printr-o lege oareșicum inversată a progresului social și intelectual, care duce de la simplu la complex, arta poetică contemporană tinde însă spre perfectibilitate, indicând o direcție opusă: de la complicat balast ornamental la simplitatea liniei clasice. Ea dovedește că inefabilul, bizarul chiar, ale celei mai ermetice inspirații sunt mai accesibile comunicării poetice prin simboluri simple și elegante, de cât prin ciudate imperecheri de cuvinte, stâlciri de sintaxă, ritmuri forțate, laconism obscur și mai ales acel verbalism monstruos și fără niciun sens, pe care le întâlnim așa de des la poeții noștri moderni. În recente poezii ale lui Blaga mai surprinzătoare este chiar această mărturie a superiorizării unor vechi teme prin eleganța și clasicismul unor forme noi. Trecem peste *Veghe*, *Viziune geologică* și magia din *Indemn de poveste*, în care răzbat amestecat reminiscențe din „In marea trecere” și „Lauda somnului”, pentru a stărui asupra poeziei *Monolog* de-o remarcabilă noblețe dar și concisiune de compoziție. Laturea cerebrală a inspirației lui L. Blaga, așa cum o cunoaștem din unele piese din „Poemele luminii” și din „Pietre pentru templul meu”, fără aliajul esoteric de mai târziu, străbate luminoasă și nepreocupată. Cităm strofele 2 și 4:

„Izvoarele toate și focul, trabanții,
ii poartă deasupra, în mâni, înaltul.
Adaogă tu pasului numai încrederea,
evlavia, grija și saltul.

Sporește-ți cântarea precum se cuvine,
dă ceasului înțelepciunea ce-o ai.
Norocul de aur, visatul, sub streșini
ți-l dăruie șarpele casei și zeii din ploi”.

Poezia are ceva horatian, ea ne pare echivalentul modern al Glosei lui Eminescu. La fel poeziile *Ardere* cu așa de românească metaforă: „Tu rodie, tu floare mie, cu puteri de zodie...”, *Sud* și *Epitaf* în care se prăbușesc grave acorduri mioritice:

„Apoi cu frunza cobori. Și țărna
ți-o tragi peste ochi
ca o gravă pleoapă.
Mumele sfintele,
luminile mii
mume sub glii
îți iau în primire cuvintele”.

sunt de o simplitate și perfecțiune formală clasice. De sigur la desăvârșirea aceasta tehnică nu puțin au contribuit o familiaritate îndelungată cu poezia poporană și cu folclorul, ca și unele traduceri din măestrii lirici apuseni: Goethe, Hölderlin, Konrad Ferdinand Meyer, etc. Transpunerea unor poezii predilecte din marii lirici universali (s. ex. „Seelige Sehnsucht” din „Der Westöstliche Divan”) poetul și-a rezervat-o pentru meditațiile solitare ale ceasurilor de reculegere. Poezia majoră este deci rezultatul unei adânci culturi străine asimilate, imbinată c-o ascuțită pricepere a elementelor poetice autohtone.

Un alt aspect literar pe care-l bănuiam numai din unele sinuozități și cotituri abile ale cugetării poetice din vechile volume ni se descopere de data aceasta din poezia *Veste*. E *humorul*, foarte înrudit cu al romanticilor germani dar de o suavități și candoare, care nu au putut înflori decât pe solul metafizicei trilogiilor. Crainicul *medieval* aleargă în goană nebună peste prăpăstii, păduri și ogoare spre cetatea de poveste, vestind:

„Sculați boieri cu rânduile bresle,
cu sfinții, cu mucenicii,
și voi hornari și voi ucenicii,
ridicați-vă slugi adormite în iesle!
Sculați boieri, o veste din codru v'aduc —
Ni s'a născut azi noapte noul voevod,
fiul pădurii, puiul de cuc!”

Totuși dintre toate poeziile apărute în timpul din urmă două vibrează cu deosebită intensitate în ritmul sensibilității noastre moderne. Una este superioara poezie simbolistă *Mânzul*, iar cealaltă *Răsărit magic*. Ambele au apărut în revista *Preocupări literare* (Nr. 8—9 și 11 din 1942) și au un punct de plecare realist. Prima i-a fost inspirată — după indicația poetului — de-un mânz sburdalnic de pe moșia unui prieten, iar a doua — credem noi — s'a zămislit de pe urma camuflajului orașelor noastre, când cu toții așteptăm acele *amica silentia lunae*, modestă compensație pentru săptămâni de întunec. Reproducem ultima în întregime atât pentru splendida imagine și armonioasa mișcare plină de mister, rezultată dintr-o sugestivă strecurare de sunete și evocativă alăturare de cuvinte din primele două catrene, cât și pentru antiteza bizară de grație și sublim din cele două terține (sublinierile sunt ale noastre):

Așa a fost, așa e totdeauna.
Aștept cu *floarea mea de foc în mâni*
Întrerupându-mi preamărite săptămâni
puternică-mi răsare luna.

În miez de noapte un *cutreier sferic*
În spațiu răuri, umbre, turnuri, clăi.
Liturgic astral mă 'ntâlnește 'n văi,
desbracă patria de întuneric.
— Sus în lumină ce fragil
apare muntele!
Cetatea zeilor din ochii de copil

ușor se sfarmă ca mătasea veche.
Materia ce sfântă e,
dar numai sunet în ureche.

În *Mânzul* se simbolizează procesul de creație, boala sfântă a inspirațiilor, elanul spre desăvârșire și mistica ardere. Poezia se prelungește în basm și conține evocări care vin din străfunduri românești. Reproducem cu sublinierile noastre ultimele patru strofe:

— Din curte adulecă lung spre nu știu ce 'nalte poeni.
Și iarăși, spre vatră se 'ndeamnă, la jaruri.
Argintul, din care-i voui bate potcoava,
doarme încă în munți apuseni.

— Câteodată, cu stranii nechezuri,
el se desprinde pe câmp de mohor,
și-mi pregătește, vestindu-mi-l,
biruitorul, mult așteptatul, ultimul sbor.

În noaptea aceasta-i bolnav. Simte ca o durere
la spete, tainic, la locul
unde purced să-i crească aripile.
Zace în grajd, arde ca focul.

Luna, intrând pe fereastră, alături se culcă pe paie.
E noaptea de boală a lumii, când mugurii toți
plesnec c'un mulcom fipăt sub zare.
Totul e 'n așteptare. Totul — *albastră văpaie*.

Iată poezie modernă în formă clasică. Iată cum, trecând peste romantism, expresionism, etc., geniul poetic poate realiza fuziunea unor elemente eterogene, sudându-le în eleganța și sobrietatea structurii clasice.

Nu aş putea încheia aceste note succinte fără a indica esența profundă a temperamentului literar al lui Lucian Blaga, care — după părerea noastră — este *individualismul*, exaltarea eului artistic până la limitele unei construcții metafizice, a unui univers blagian, în care poetul deține alfa și omega cunoașterii. O atentă analiză a oricărei din poeziile sale ne duce spre concluzia aceasta. La fel atitudinea nietzscheană din „Poemele luminii” și „Pașii profetului”, ca și falfăirea fatidică a curgerii timpului din „În marea trecere”, ca și visurile ancestrale din „Lauda somnului” sau discretele notații autobiografice și poeziile de atmosferă ermetică sau folclorică din „La cumpăna apelor” sau din „La

curțile dorului”, ca și în sfârșit temele mioritice (Epitaf), geologice (Viziune geologică), medievale (Domnițele, Veste) sau autobiografice (Ardere) din ultimele poezii. În centrul acestor fermecătoare creații se găsește pretutindeni poetul cu bagheta lui magică. Nu e de mirare deci că poezia aceasta așa de *individualistă* nu a putut găsi ușor ecou la marele public, că ea pătrunde și astăzi așa de greu în sensibilitatea colectivă, că nu poate fi gustată decât de cititori rafinați și nu poate fi înțeleasă decât de spirite înrudite; în sfârșit că personalitatea sa poetică — contribuind și-o bună doză de snobism — a fecundat până la înăbușire și strivirea originalității atâtea și atâtea talente tinere. Fenomenul este cunoscut în literatura noastră; el s'a mai produs — adevărat pe-o scară mult mai vastă — la o generație trecută de poeți: epigoni de pe urma vrajei eminesciene. Și am mai adăuga: dacă meșteșugul poeziei argheziene se poate însuși cu profit ca orice meșteșug, limba și stilul crescând prin asemenea exerciții imitative, poezia și filosofia lui Blaga ascund o subtilă otrăvă socratică, frecventarea ei implică un risc de depersonalizare.

Apropierea prin contrast se impune. La celalalt pol al lirismului ardelean personalitatea tot așa de puternică a marelui dispărut, Octavian Goga. Personalitate tumultuoasă, vulcanică, îmbrățișând *durerile*, mai mult ca bucuriile celor mulți, a maselor de țărani și intelectuali, dornici să-și poarte în lume firea nealterată și destinul cultural nefalsificat de străine legiuri șovine, deschizându-și astfel larg calea spre inimile lor. Eul artistic al lui Octavian Goga și-a oritat deci elanul eliberator înafară, spre colectivitate, spre social, până când cel al lui L. Blaga s'a adâncit tot mai mult prin tainice legături de sânge în scrutarea ascunselor căi sufletești ale neamului, acoperite de-un mileniu de dispariție istorică și de alte secole de prigoniri și asupriri. Printr-o intuiție genială el a putut surprinde în *spațiul mioritic* poate singura posibilitate a unei metafizici românești.

P. DRĂGHICI

Figuri

„Oameni de ispravă” de A. P. Bănuț — „Vieța lui Goga” de Ciprian Doicescu

Sub titlul modest „Oameni de ispravă” și-a adunat colaboratorul noului și fondatorul vechiului „Luceafăr”, acum vreo câțiva ani, unele din articolele sale publicate în cea mai mare parte, înainte de războiul trecut, în „Gazeta Transilvaniei”, mai apoi în „Patria” și în „Țara Bârsei”. Le-a înfățișat cititorului cu un fel de sfială, întâlnită cam rar în timpurile noastre, arătând că ele trebuiesc înțelese „prin prisma vremurilor de ieri”, când gazetarul român, în Ardealul rob, „trebuia să dojenească pe cei slabi de inger, să incurajeze conștiințele întregi și active, să exalte neconținutul orgoliului național cotropit de sgura înstrăinării ce ne amenința existența ca neam”.

Iată rezumat, complet și cu o rară intuiție, programul cronicarului și gazetarului român din Ardeal, dinainte de Unire. Scrisul nu trebuia să aibă în vedere numai conceptul de artă. El trebuia să fie pus totodată în slujba neamului. Cei „slabi de inger” trebuiau „dojeniți”, cei întregi, incurajați, orgoliul național trebuia întreținut mereu. Așa s'a păstrat de-a-lungul veacurilor nealterată ființa neamului.

Programul schițat de A. P. Bănuț trecea ca o moștenire sfântă în sângele oricui care lua condeiul în mână. Nu este o întâmplare că întreg scrisul celor de dincoace de munți era străbătut de același suflu.

În câteva articole, autorul se ocupă de Vlaicu — meșterul din Bințiș — care nu trăia decât pentru mașina lui sburătoare și trecuse în „Țară” să lucreze pentru înzestrarea armatei române. Munca fără preget, obsedat de gândul care l-a și răpus — să treacă munții, unind simbolic pe frații de dincoace și de dincolo. Câte necazuri, câte umilințe, câte lipsuri a îndurat, dar toate se risipeau, căci stăruia în el gândul mare, al desăvârșirii operei!

Încercările lui de sbor, în toamna anului 1911, erau urmărite cu îngrijorare și prietenul său A. P. Bănuț îl ruga în numele tuturor să nu se avânte, să fie mai grijuliu, să aștepte până în primăvară când ar putea să sboare cu mai puține riscuri, din cauza vremii.

Într'un articol, „Marea fabrică Aurel Vlaicu”, A. P. Bănuț cerea înființarea unei fabrici de avioane în țara mamă, sub conducerea lui Vlaicu, căreia să-i dea sprijinul toți Românii și toate întreprinderile românești. Era în 1911... Cât de înțeleaptă era ideea lui A. P. Bănuț și ce faptă mare românească s'ar fi săvârșit dacă i se da ascultare, ne dăm seama abia azi.

Numeroase figuri — uitate pe nedrept și prea repede — se perindă prin fața ochilor noștri, scoase la iveală de pana iscusită, evocatoare și pilduitoare, muiată aci în tristețe,

aci în bucurie, a lui A. P. Bănuț. Firea lui optimistă, înclinată mereu spre șagă, spre umor, creiază o atmosferă captivantă. Fiecare amănunt în scrisul lui, plasat unde trebuie, devine interesant.

Iată pe tânărul profesor brașovean Alexe Bogdan, bun, blând, liniștit, ca un sfânt dintr-o icoană, cel dintâi dintre cărturarii ardeleni căzut în războiul trecut.

Ori pe inimosul preot Ioan Bărcan, care a luptat cu o rară tenacitate toată viața, reușind să înfrângă cerbicia mai marilor care nu-l vedeau cu ochi buni, ajutând din răputeri pe enoriașii lui, și lucrând fără preget pentru ridicarea morală, economică și culturală a țărănimii, în mijlocul căreia a păstorit.

Sau pe Vasile Suci, arhiereul unit, „cu ochii mari, vioi, și un năsuc rotund, cârnit o leacă în sus c'o dăcică dârjenie”, ridicat de jos, simplu, bun, gata în preajma marilor prefaceri dela 1918 să părăsească Purgătorul, pe filioque și pâinea nedospită, afară de... Papa, ca să devină marele păstrător al Românilor, de o singură lege.

Ori pe Ana Voileanu, tânăra pianistă venită recent dela Viena, în 1912, însoțind prin toate colțurile Ardealului trupa lui Poparadu, Crișan, Calmuski și Bănuț și vrăjind pe ascultători cu talentul ei de pomina, — asupra căreia atenția lui Goga se oprișe, pare-se, stăruitor.

Și tot așa, figura marelui actor Petre Liciu, ori a neuitatului Nottara, plin de vervă, entuziast, aprins, pasionat de meseria lui, c'un adânc simț al umorului, pedagog neîntrecut, care se străduia să impună discipolilor lui naturaleja, firescul în gesturi și în vorbă. Mimica, gesticulația, modularea vocii, alcătuiau un tot inseparabil, de un farmec rar la marele actor: așa se explică gloria nepieritoare pe care și-a câștigat-o.

Toate figurile acestea, care ne cinstesc trecutul, de care trebuie să fim mândri, sunt încheiate cu o dragoste pioasă, caldă, de A. P. Bănuț, care stăpânește o limbă neaoșă, savuroasă, un stil curgător, sprinten. Observator fin, spiritual, portretist ales, povestitor șagălnic și sfătos, d-l A. P. Bănuț întrunește toate calitățile memorialistului autentic.

Câte figuri ale atâtor și atâtor alți oameni de ispravă nu zac împânzite de uitare și ar merita să fie reinviate, drept pildă! Condeii d-lui A. P. Bănuț ar fi deosebit de indicat.

* * *

Era timpul ca viața și opera lui Goga să facă obiectul unor cercetări complete.

Într-o vreme, unii credeau că o bună parte din opera marelui luptător dela Rășinari e de domeniul trecutului și interesul pentru ea ar fi mai mult de ordin documentar. De sigur că aceștia, furați de semnificația scrisului lui Goga, uitau arta, care nu putea fi de moment.

Iată însă că involburarea vremurilor a reactualizat acut scrisul lui. De aceea intenția d-lui Ciprian Doicescu de a se apropia de viața și opera lui Goga era demnă de toată admirația. Proporțiile în care și anunța lucrarea erau impresionante. Dar câtă desiluzie a încercat, fără îndoială, oricare cititor care i-a deschis cartea și i-a parcurs paginile!

În „Cuvânt înainte” autorul mărturisește că a fost ispitit, la un moment dat, să scrie o viață romanțată, dar — impresionat probabil de materialul documentar pe care l-a cules — s'a răzgândit și „am procedat, subliniază autorul, într'un fel, de care, mai apoi, m'am atașat cu totul... Am cules o sumă de informații dela oameni care i-au fost aproape, am întocmit fișe cu mărturisirile tuturor, celor ce

i-au cunoscut, întocmai cum se procedează la alcătuirea studiilor științifice. Selecționând apoi materialul, am folosit informația până într'atât, încât și dialogurile le-am apropiat de viața lor reală, întâmplată cândva...”

Intocmind o biografie, accentuiază d-l Ciprian Doicescu, ca și cum și-ar cere iertare, a procedat ca la alcătuirea studiilor științifice. Această mărturisire spontană ne arată că d-sa își inchipue că o biografie adevărată se poate scrie și altfel decât științific.

Cât de științific a procedat, ne-o demonstrează în primul rând împărțirea materialului. În volumul I se indică următoarele capitole: În mijlocul naturii, Drumuri, Fără țară, Mireasa cu chipul bălai, Prieteni și gânduri statornice, Svon de libertate, Războiu. Acestea ar cuprinde epoca dela 1881—1919. Vol. II va trata viața poetului între 1920—1938.

D-l C. Doicescu a avut grije să fixeze titlurile capitolelor celui de al doilea volum, precum și ale celui de al treilea și al patrulea. Așa este când se întocmesc fișe, ca la alcătuirea adevăratelor studii științifice...

Tratând subiectul, însă, autorul se vede că a uitat planul, fiindcă ultimele două capitole ale volumului I, Svon de libertate și Războiu, nu le-a mai scris. Așa dar, cu toate că în planul lucrării găsim că I-ul volum cuprinde viața dela naștere până în 1919, d-l Doicescu sfârșește cu 6 ani mai devreme, pentru ca cel de al doilea volum să-l înceapă, probabil, cum a anunțat, cu anul 1920. În definitiv, 6 ani din viața unui scriitor, a cărui biografie te-ai apucat s'o faci, nu e chiar așa de mare lucru...

Până aici, poate, o mică incurcătură în fișele științifice. Dar bibliografia? Ni se spune că va apare la sfârșitul volumului următor. Deocamdată ni se indică vreo 21 de persoane, înșirate într'o anumită ordine a „importanței materialului furnizat”, prieteni și apropiați ai poetului, care i-ar fi dat autorului prețioase amănunte folosite la alcătuirea cărții.

Cu toate acestea, ni se pare că materialul documentar d-l C. Doicescu și l-a găsit, ușor și comod, într'o broșură de mărturisiri literare făcute de Goga în cadrul unei prelegeri în fața studenților la Facultatea de litere din București, broșură care a fost scoasă sub îngrijirea d-lui Caracostea, apoi în unele articole din „Mustul care fierbe”, în cartea lui Tăslăuanu „Octavian Goga” și, în sfârșit, în paginile ziarului „Porunca Vremii”, într'un număr mai vechiu, de proporții, închinat memoriei lui Goga.

Din aceste izvoare și-a cules d-l Doicescu în cea mai mare parte materialul. Procedând astfel, scopul pe care și l-a propus, dacă va fi avut vreunul științific, nu putea fi ajuns, și nici n'a fost. Informația sa este săracă, deși poetul a trăit în zilele noastre și se puteau culege bogate date despre el.

În lipsa datelor hotăritoare din viața lui Goga, d-l Doicescu ne oferă, în schimb, poezie. O poezie banală, stângace, dulceagă și puerilă. Dialogurile pe care le pune în gura poetului și a prietenilor săi, fiind convins că le-a „apropiat de viața lor reală, întâmplată cândva”, sunt searbăde și nefirești.

Cum a folosit biograful lui Goga izvoarele, încă ar merita câteva cuvinte. Obsesia documentelor a fost așa de puternică, se vede, încât nu rareori a parafrazat pur și simplu ceea ce a spus Goga în mărturisirile sale, sau în cutare articol, ori chiar a transcris aidoma părți întregi din articole, fără a atrage atenția cititorului că citează. Ultimul capitol, „Prieteni și gânduri statornice”, — ideea acestui capitol este luată din monografia despre Caragiale a lui

Șerban Cioculescu — este edificator. A reprodus aproape în întregime articolele lui Goga despre Vlaicu și Caragiale.

D-l Doicescu trece repede peste copilăria lui Goga, inventând, ușor peste adolescența și tinerețea lui, romanțând. Câteva crâmpee culese, legate între ele numai prin banalități, nu sunt suficiente să închege vieța avântată, entuziasă și sbuciumată a lui Goga. Despre Goga ca elev, ca student, afară de un singur episod dela Budapesta, și despre activitatea lui în cercul dela „Luceafărul”, biograful n'a aflat nimic. D-l Ciprian Doicescu n'a fost slujit nici măcar de imaginație, unde i-au lipsit datele, pentru a scrie o viață romanțată. Gândindu-se la o viață romanțată, s'a decis pentru o biografie, iar până la urmă nu i-a reușit nici una, nici alta. Naivitățile și stângăciile te incurcă la fiecare pagină în cartea d-lui Doicescu. Notăm numai câteva: „A mai învățat Tavi să se joace cu cercul și să se ia la întrecere cu micuții pentru a-l ridica el cât mai sus”. Iar în altă parte: „Mult i-a plăcut lui Tavi vitejiile lui Ștefan cel Mare și a făcut mare haz când a auzit că acesta a pus la plug pe Poloni”.

Lipsa acordului nu e întâmplătoare la d-l Doicescu. Gramatica d-sale se conduce după reguli aparte, fiindcă în alte locuri ne spune la fel: „Bănuțiu și Stoica se retrăsese dela conducerea revistei”. Sau: „Prietenii din Sibiu, care aflase dinainte legătura...” Exemplele s'ar putea înmulți, pentru că d-l Doicescu este statornic în acordurile sale...

Ortografia sa este tot atât de particulară: „Când omul simte atari turburări, are nevoie de -aș scălda privirile sub un cer străin.” În altă parte spune cam așa: „...dar mai cu seamă fără gând de-ai acoperi greșeli.”

Câteodată biograful nostru este de-a-dreptul savuros. Auziți: „Acești tineri purtau un nume sinonim: Octavian. Dar aveau pronume deosebite: pe unul îl chema Goga, iar pe celălalt Tăslăuanu”.

Nu trebuie trecută cu vederea nici literatura d-lui Ciprian Doicescu, aci banală de neînchipuit, aci caracterizată printr'o beție de cuvinte rar întâlnită. Deschidem la întâmplare: „Cu toată veselia ei, Adelina prinse pe chip ușoare umbre de tristețe, când tocmai în bucuria tinereții albe se gândește că e bolnavă din copilărie de cord”. Ori: „În ciuda privirilor străine, iscoditoare, o dragoste de tinerețe venea să-și arate surâsul ei alb, așa cum floarea de crin arată, când își deschide petalele ei mari, un surâs misterios”. Dar unde arta d-lui Doicescu mi se pare că atinge punctul culminant, printr'un vocabular bogat, cu o gramatică specifică d-sale, e în fraza următoare: „Și râdea ca un copil; ba nu ca un copil ci tocmai cu acea naivitate peste care plutește nenumărate lumini de aureolă”.

Dacă d-l Ciprian Doicescu se oprea numai la intenția de a scrie despre Goga, făcea un lucru de mare înțelepciune. I-ar fi făcut un serviciu și marelui dispărut. Înfățișându-l, n'a reușit altceva decât să dea la iveală o figură comună, mărunță, ștearsă, artificială și desarticulată. O tristă caricatură a lui Goga; cu atât mai tristă cu cât autorului i-a lipsit intenția de a caricaturiza.

D-l Ciprian Doicescu și-a propus să scrie o carte și încă una despre un poet cu o personalitate complexă, excepțională, dar n'a aflat nici măcar ce însemnează nume și pronume. Gramatica și ortografia le-a croit în așa fel, cum nimeni n'a mai avut ciudata inspirație s'o facă. Metoda științifică l-a impresionat și ispitit, dar i s'a strecurat printre degete. Imaginația și romanescul l-au dus la dulcегării de neiertat. De aceea d-l Doicescu nu poate fi nici critic biograf și nici măcar literat. Singura noastră dorință este să nu mai turbure somnul și așa agitat al lui Goga. Să nu-i mai fie întunecată figura și nici opera maltrată.

VASILE GIONIA

C. Rădulescu-Motru: Etnicul Românesc¹⁾

„Țărănismul”, „Românismul” și „Etnicul Românesc” ale d-lui Rădulescu-Motru constituie oarecum o trilogie în care autorul își caută în realitățile noastre naționale suportul și justificările atitudinii sale față de sbuciumul vieții noastre publice. Cartea din urmă apare astfel ca o integrare a sistemului d-sale filosofic în noua spiritualitate europeană. Doctrinar al energiei, din care izvoresc toate, culminând în personalitate, pune cugetării noastre și de astădată probleme dintre cele mai interesante și de mare actualitate. Vom înfățișa aci cititorilor noștri doar ideile fundamentale ale acestei lucrări de curând apărute.

„Etnicul”, spunea altădată d-l Rădulescu-Motru, este echilibrul sufletesc și trupesc, pe care un popor îl realizează prin adaptarea sa la mediul geografic („Românismul”, p. 125). Definiției acesteia i se adaugă acum elemente și precizii nouă: Etnicul este pentru popor ce personalitatea e pentru individ (p. 95) și „Etnicul este prin urmare, într'o definiție mai precisă, structura istorică pe care o ia viața unui grup social, care se bucură de conștiința unui eu al său propriu” (p. 115).

Existența etnicului o întreține înainte de toate conștiința de comunitate (p. 12), și asume „conștiința comunității de origine”, „conștiința comunității de limbă” și „conștiința comunității de destin” (p. 14).

În evoluția popoarelor apare mai întâi conștiința comunității de origine, ei i se adaugă apoi (deodată cu diferențierea orașelor de sate și cu organizarea progresivă a Statului) conștiința comunității de limbă, iar la urmă, în al treilea stadiu de dezvoltare, conștiința comunității de destin (p. 72). Autorul deosebește așadar trei „forme de etnic” (p. 88), numite și „etnic de sat” sau „etnic de origine”, „etnic de limbă” sau „etnic de oraș” și „etnic de destin” (p. 23, 90, 93).

Și acum, ce este destinul?

„Încă din cele mai vechi timpuri ale culturii europene, prin destin s'a înțeles neprevăzutul care hotărăște desfășurarea vieții omenești sub influența unei puteri necunoscute, putere deasupra tuturor celorlalte puteri” (p. 88), „destinul este desfășurarea în timp a fondului sufletesc, cu care vine omul, sau poporul, pe lume” (p. 89).

„Momentele hotărâtoare din care este constituit destinul poporului românesc sunt diferite dela secol la secol... fiecare moment hotărâtor din destinul românesc trebuie să aibă cauza sa specială, înafară de fondul sufletesc al poporului românesc, care rămâne ca o condiție permanentă” (p. 91). „Comunitatea de destin este mai întinsă decum este aceea de limbă și de origine... Destinul n'are hotar pentru etnicul său” (p. 92).

1) București, 1942, „Casa Școalelor”.

Motivele „care constituiesc cauza specială a desfășurării destinului le dă conștiința, trezită în popor prin prevederea conducătorilor săi” (p. 92). „Conștiința comunității de destin” „este condiționată de rațiune : adică de prezența, în mijlocul poporului, a unor conducători de prevedere excepțională” (p. 93—94).

Cartea se încheie cu o pledoarie pentru „o organizare juridică supra-națională”, care „va trebui de asemeni să soluționeze și vechea problemă a minorităților străine de pe teritoriul unei națiuni” (p. 132—134).

Opera aceasta de sprintenă și cuprinzătoare gândire filosofică are darul să ne facă să înțelegem mai bine vremurile noastre și menirea să dea baze mai solide orientărilor noastre. Valoarea ei se găsește de sigur și în împrejurarea că lectura ei trezește mereu curiozitatea care își cere întregite informațiile și lămurite nedumeririle.

Iată numai vreo câteva.

Dacă destinul nu are hotar pentru etnicul național, mai poate fi un aspect caracteristic al acestuia, oricât „fondul sufletesc” i-ar rămânea temelie națională permanentă? O națiune poate fi caracterizată după accidente care sunt înafară de structura ei? De sigur popoarele se pot întâlni în calea destinului lor, întocmai precum pot avea și o comunitate de origine și de limbă (popoare romanice, cele germanice, etc.).

În altă parte ni se spune că Grecii au ajuns numai până la conștiința de limbă, care a favorizat cultura literară și artele frumoase, dar n'a ajuns pentru organizarea lor într'un stat unitar. Romanii în schimb au avut și conștiința comunității de destin și au putut să fie astfel făuritori ai marelui lor imperiu. Astăzi, Franța are un etnic dominat de conștiința comunității de limbă, Germania de conștiința comunității de destin. Italia s'a sbătut câteva secole până și-a transformat conștiința etnicului într'o conștiință de destin (p. 17, 18).

Duce de fapt evoluția istorică dela conștiința originii comune la cea a limbii comune și apoi a destinului comun? Cetățenii elvețieni n'au nicio origine comună, nicio limbă comună, dar totuși conștiința unui destin comun. Se poate afirma despre Grecii adunați în jurul Troiei în războiu de zece ani și cu toată literatura și valorile lor culturale de circulație generală printre ei, cu toate că se simțeau Elini față de restul lumii de „barbari”, că n'au avut conștiința unui destin comun? Nu cumva este mai hotărâtor

pentru soarta popoarelor felul în care se stilizează și manifestă conștiința unui destin comun decât faptul existenței unei asemenea conștiințe? Nu poate ceea ce un popor simte destinul lui comun, să-i devină chiar fatal. Evreii vedeau în destinul lor de a stăpâni, ca „popor ales”, lumea întreagă. Cu lumea aceasta trebuia să-i impace Isus Hristos. Evanghelia lui ar fi trebuit să aibă pe plan politic asemenea urmări. L-au spânzurat și s'au risipit, pierzându-și patria, în toate colțurile lumii.

Dacă într'adevăr săteanul ar fi condus „nu de *eul* personal, ci de *eul colectiv* al lumii” (al lumii din satul lui) (p. 74), cum ar mai fi cu puțință rivalități între săteni?

„Sătenii adevărați”, afirmă autorul, „sunt lipsiți de spirit întreprinzător, întru cât viața lor este dirijată de conștiința unei comunități de origine. Nu faptul că sunt născuți în Franța, Germania sau România determină pasivitatea lor, ci faptul că sunt născuți și trăiesc într'un etnic sătesc” (p. 81). Se poate spune asemenea lucru, în formula lui generală, despre orice țaran și în deosebi și despre țaranul nostru? Săteanul crește în mediul lui rural și prin urmare nu este educat decât pentru nevoile reduse și uniforme ale satului său. Întreprinzător îl fac constrângerile vieții, trezind în el virtuozități a căror existență nu poate fi tăgăduită. Altfel n'ar fi cu puțință nenumăratele basme și povești ai căror eroi au și spirit de inițiativă, și se avântă în acțiuni de stil mare și sunt energici și pătrunzători. Dacă țaranul român n'ar fi întreprinzător, n'ar putea să fie niciun atât de bun soldat, precum îl știm. Migrațiunile pe distanțe mari din alte veacuri, care și-au lăsat urmele lor până departe în Apus, sunt și ele o dovadă a spiritului întreprinzător al țaranului nostru. S'ar putea tăgădui spiritul întreprinzător d. ex. Aromânului, care se așează printre noi sau ajunge departe în alte țări, ridicându-se adesea la un important rol social, și pe care îl vedem, fie în mediu rural, fie în mediu orășenesc, păstrând cu tenacitate deosebită conștiința comunității și originii lui, chiar a originii din comunitatea așezării din care a plecat, conștiința aceasta manifestându-se în atitudini admirabile de solidaritate?

Dar acestea sunt doar vreo câteva întrebări a căror lămurire ne va ajuta să înțelegem mai bine și să ne facă mai folositoare încă această carte a filosofului de mare prestigiu și prețuit în țara aceasta pentru cât ne-a dat creația d-sale cugetare.

AL. PROCOPOVICI

Al. Bădăuță : Munții României¹⁾

Dacă e adevărat că romantismul a reabilitat natura, ignoranța cu care era tratată ea până atunci transformându-se subit într'un interes pasional, maladiv aproape, atunci d-l Al. Bădăuță poate fi considerat ca o reminiscență a celui ev în care un Rousseau profesa religia orizontului vast nesilit de verticala zidurilor intruse în decor, a evului în care un Lamartine cânta inspirat, pe un leit-motiv de filosofică contemplație, picturalul noilor resurse de incantație și de evadare.

De unde clasicul încercând evadări cădea dintr'un cerebralism rigid într'o geometrie severă a sentimentului, romanticul va tenta amplitudini de perspectivă cosmică, depășindu-se într'o dăruire de suflet spontană peisagiilor care-l sollicitau.

Un astfel de convertit la noile descoperiri ale sensibilității romantice poate fi socotit acel straniu și unic Calistrat Hogăș, care asemeni unui duh reincarnat drumețise văgăunile munților, crescut parcă dintr'înșii, vândut parcă demonului lor. Literatura noastră, în fruntea pasionaților pentru munte inscrie desigur cuplul : Hogăș—Pisicuța.

„Munții României”, prin înrudirea lor de atmosferă și de ton sentimental netăgăduit, continuă tradiția literară a pelerinului din Munții Neamțului.

Dacă ar fi să-l investim pe d-l Al. Bădăuță cu atribute didactice, chipul profesorului Murgoci ar răsări ca al unui predecesor prin maniera aplicativă a lecțiilor de geografie, viabile numai întrucât reușesc să pună pe elev în contact imediat cu relieful gătit în carte între două linii negre —

1) Editura „Scrisul Românesc”, Craiova.

răuri — și între sfârcurile acelea triumphiulare care vreau să însemneze: altitudine.

Și totuși cartea d-lui Al. Bădăuță, cu toată filiația de subiect și manieră menționată, înseamnă, nu numai literar, o achiziție genuină, printr-o modalitate stilistică suprapusă unor sentimente reverențioase stărnite de „aceste vise impietrite ale pământului — care sunt munții.” Scriitorul nostru e totuși un modern. Aparține veacului în care metoda infirmă diletantismul, nepriceperea. Pentru că, în ultima analiză, și aceasta făcută la un interval oarecare dela lectură, după ce rezonanțele afective ale acesteia se vor fi calmat, „Munții României” este o carte care vrea să atragă atenția asupra felului în care trebuie să se apropie cineva de spectaculosul unei naturi altfel dificile, asupra atitudinii pe care contemplatorul trebuie să o ia față de monumentalitatea culmilor agreste. Astfel fiind, cartea începe cu o pledoarie pentru excursie (Prietenia Frumuseților) ca mijloc de sesizare a peisagiului, pledoarie în care policromia imaginilor plasticezează muntele, sensibilizat până la limita unei categorii bio-psihoice. „De cum pornești să urci, începe și taina. Mai întâi, ca un cântec subțire și afund: al vântului care fuge prin miile de ace ale brazilor. Pădurea toată e ca o harpă peste care trece respirația imensă a muntelui, îmbalsămată de miresmele rășinei și de aromele rare ale florilor, care suferă că n’au fost niciodată atinse de o mână omenească. La un cot al potecii, brusc o prăpastie: un zid de piatră, drept și curat, pe fața căruia, frământată și aspră, stă scrisă întreaga poveste a muntelui, ca un hrisov al lui, ținut la zi și atestat, din loc în loc, cu pecetiile vântului și ale ploilor.”

Să admirăm realizarea stilistică de o fulguranță elegantă, rezultat estetic al unei simplități verbale aproape de pietre, sau să contemplăm, evocată, flora cu grații vecine femininătăii a acestor uriași care sunt munții?

„Prietenia Frumuseților”, „Munții noștri românești”, „Munții din lăuntru ai neamului”, „Munți necunoscuți”, „Basme de piatră”, „Jocul Anotimpurilor”, „Chemarea Primăverii”, „Munții, iarna”, „Aripile munților”, „Munții lui Hogaș”, „Prin munții Argeșului”, „Vânătoarea”, „Isvoare

eterne”, „Un cronicar al pământului românesc”, — cele patrusprezece capitole ale cărții evocă fiecare în parte un microcosm, căruia intuiția artistică a scriitorului îi dă o inedită consistență, marcând tot atâtea etape de experiență intimă pe care contactul cu natura ți-o oferă cu atâtea desinvoltă abundență.

Economia lucrării e concepută romantic. De aceea trecerea dela o zonă la alta înseamnă de fiecare dată o revelare a unei alte lumi, cu o individualitate proprie, care insinuează stări de suflet adecvate.

Dar rolul d-lui Al. Bădăuță nu e decât acela de a prefața: pentru că marele cuvânt îl au munții, peisagiul. De aceea cartea e inzestrată cu admirabile clișee, în cari toată frumusețea Carpaților e prezentă, delectând ochiul și ispitind pasul spre realitatea lor. Atât prin execuție, cât și prin selecționarea materialului, clișeele constituiesc un album dintre cele mai realizate, cu aspectele de munte ale țării noastre. Păcat numai că, având în vedere enorma propagandă pe care „Munții României” ne-o pot face atât prin tehnica editorială, cât și prin ținuta artistică, lipsesc munții nordici transilvăni, cu oamenii lor, cu indemnul lor și cu atmosfera lor de îndârjită rezistență românească. Credem că nu cerem prea mult dacă așteptăm ca în edițiile următoare — cartea e de pe acum epuizată — această scăpare din vedere să se remedieze.

„Munții României”, ultima lucrare a d-lui Al. Bădăuță, înseamnă, după modesta noastră părere, o biruință a cărții românești. Dela „Divanul Persian” al lui Sadoveanu n’am mai trăit senzația catifelată a cărții scrisă și editată cu mîgăla de anahoret. Pentru că d-l Al. Bădăuță ne-a prilejuit-o, îi suntem recunoscători.

La acest sfârșit de prezentare, care e un palid reflex al unei cărți ce se cere vizitată, avem impresia, prin analogie cu o carte mai veche a d-lui Ion Simionescu: „Tinere, cunoaște-ți Țara”, că d-l Al. Bădăuță și-a intitulat lucrarea, deși neexprimat, ca un refren prelungit peste partitura cântată: „Tinere, iubește-ți Munții!”

ROMEO DĂSCĂLESCU

INSEMNĂRI ȘI RECENZII

Dr. Artur Anderco

Dela Oradea ni se aduce sumbra veste a morții timpurii ce l-a răpit pe vrednicul conducător de viață românească din robitul Maramureș voevodal: Dr. Artur Anderco. Pentru toți câți l-au cunoscut și prețuit pe acest tânăr, inzestrat cu o seamă de însușiri din cele mai alese, lugubra știre stăruie neverosimil. Era atâtea sănătos optimism în Tili Anderco, atâtea vigoare, atâtea energie de viață, atâtea dorință de luptă, curaj, spirit de jertfă, tenacitate în acțiune și robustețe sufletească, încât cu anevoie te poți resemna în fața crudei realități, acceptând pe seama lui, prematur, necruțătorul sfârșit obștesc. Pentru Ardealul de Nord pierderea sa este aproape ireparabilă: n’a fost numai unul dintre cei dintâi, dar prin însușirile sale deosebite se impusese ca un conducător de neînlocuit. Pentru prietenii săi evenimentul este mai mult decât dureros — e deconcertant de trist; este absurd a ști pentru totdeauna plecat pe cineva, de numele căruia se legau în chipul cel mai fericit multe speranțe de viitor.

Personal l-am cunoscut pe Tili Anderco relativ târziu, de abia la 1937. Deși contemporani — fiind la aceeași vârstă

— nu ni se încrucișaseră drumurile până atunci, deoarece ne făcusem studiile în locuri deosebite: dânsul la Cluj și la Paris, pe când eu la București și în Germania. Dar ne aduseseră laolaltă, mai pe urmă, anumite întrebări în legătură cu viitorul așezămintelor noastre naționale și sociale, — credințe înrudite, ideologii analoage. Tili Anderco activa cu succes la Sighet, ca avocat, bucurându-se de o reputație deosebit de bună, precum și ca necontestat conducător al tărânimii românești de pe acele plaiuri, când împrejurările pe care le amintii mă ținutură pentru mai îndelungată vreme la Cluj, în gazetăria Ardealului. Din primul moment al întâlnirii — fusese tocmai o întrunire a tineretului — am avut prilejul să apreciez într’ânsul nu numai o persoană cu o aleasă cultură europeană, dar și un temperament cum-pătat aproape până la înțelepciune, plin de tact și măsură, pornit nu spre conflicte violente, ci dimpotrivă, spre aplanarea lor. Poate aceste trăsături sufletești determinară într’ânsul o lentă, dar nu mai puțin vădită evoluție dela formele radicale spre un spirit din ce în ce mai conservator. Pe această linie îmi venea uneori greu să-l urmez pe Tili Anderco, cu care ajunsesem să stabilesc cu vremea

raporturi de bună prietenie; totuși, asemenea celorlalți prieteni ai săi, acordam încredere deplină cuvântului său, căci Tili Anderco reprezenta, mai presus de toate, onestitatea desăvârșită.

Într'un asemenea spirit al relațiilor personale ne surprinsese năpraznicile evenimente dela sfârșitul verii 1940. A doua zi după cumplita veste începuse la Cluj un adevărat exod. La priveliștea lui sfâșietoare mă cuprinsese o grije desperată de viitorul poporului nostru din teritoriul care urma să fie evacuat. Când aflai însă că Tili Anderco rămâne la Sighet, orice s'ar întâmpla, — odată cu sporirea sentimentelor de admirație pentru acest nobil temperament de luptător, se spulberă și o parte din neliniștea mea. Știam că deacum, într'un colț de țară, făclia românismului va fi apărată cu îndârjire de niște mâini deopotrivă vâжоase și abile!...

Ce a muncit omul acesta în cei doi ani și jumătate, câți s'au scurs dela acel tragic eveniment, nu se va ști decât mai târziu, când se vor potoli apele și numai atunci se va putea măsura, în toată gravitatea ei, și pierderea suferită.

Feciorul de preot din Munții Maramureșului a fost un înfocat patriot, un bun român. Naționalismul său n'a fost niciodată acela al scandalului sau al paradării, ci mereu naționalismul constructiv al faptei, așa cum îi șade bine unui serios cunoscător al realităților sociale. În Maramureș cuvântul său era ascultat de toată obștea românească. Hazardul a vrut ca totuși acest ținut să dea pe singurul reneșat al nostru de azi. A fost deajuns ca Tili Anderco să-l acopere cu disprețul său, pentru ca o întreagă acțiune criminală să se zădărnicească. Autoritatea lui Anderco, prestigiul său, se întemeiau pe considerații reale și nu pe ficțiuni sau trecătoare investiții de ordin oficial. După cedarea Ardealului de Nord, firește, nu fusese ales de niciun for șef al Maramureșului — dar fusese recunoscut, în această calitate morală, de toți.

Moartea lui s'a produs între împrejurări stranie. Nădăjduim însă că spiritul său nobil și dărz va supraviețui printre cei câțiva intelectuali rămași acolo, nedespărțiți de soarta mulțimii astăzi mute — în ciuda durerilor fără de număr.

Fie-i memoria neștersă!

Victor Iancu

O lămurire

În numărul din 17 Ianuarie al săptămânalului „Vremea”, d-l Vasile Netea, răspunzând aceluiași articol tendențios al ziarului „Ellenzék” dela Cluj de care ne ocupăm la „Gând și Faptă”, face o afirmație greșită ce nu poate rămânea nerelevată.

D-sa ne învinuiește, anume, că în articolul din Septembrie trecut al „Luceafărului”, intitulat *Rostul nostru*, am contestat d-lui Gheorghe Sbârcea calitatea de ardelean. Cine citește acest articol — căci d-l Netea a luat cunoștință de conținutul lui numai din rezumatul necomplet apărut în „Ellenzék” — își poate ușor da seama că noi n'am ignorat faptul că distinsul scriitor și publicist Gheorghe Sbârcea este ardelean, iar pasajul la care se referă redactorul revistei „Vremea” are în realitate un alt înțeles decât acela ce i-a fost atribuit.

Olimpiu Boitog

Un scriitor pentru popor: Petrea Dascălu

Poziția lui Petrea Dascălu în scrisul ardelenesc am putea-o fixa între I. Pop Reteganul și Ion Berescu. În acest loc — cu totul de altă nuanță — amintim și pe bănățeanul George Cătană.

Dascălii ardeleni și bănățeni, în general, să fi fost cât de virtuoși condeieri, (vorbim de cei a căror activitate e anterioară actului Unirii din 1918 și aparținând acestui spirit iredent), prin creațiile lor au urmărit, dacă nu rezolvarea unor cazuri de conștiință națională, cel puțin punerea în lumină a unui bun simț și a unei ordini sufletești; condițiuni sigure pentru ridicarea unui neam. În această privință, conduita lui I. Pop Reteganul nu e mult inferioară lui Ion Slavici. Nota dominantă a scrisului lor, tendința de a instrui pe cititor, un tezism nu totdeauna voalat în veșmintele artei, și-ar găsi printr'o apreciere îngăduitoare justificarea, vizând o condiție materială-sociologică a obiectivelor urmărite. De aceea ei s'au adresat maselor. N'au aspirat la mai mult. Unii au rămas, toată viața, harnici colaboratori ai gazetelor pentru popor, neîndrăsnind a se adresa revistelor de oarecare ținută intelectuală. Deși ar fi avut unele din calitățile materialului publicat de aceste „soacre”. Veșnica timiditate a dascălului rural... Am citit autobiografii, note personale și bucăți cu caracter biografic care relevă această atitudine.

Faptul s'a petrecut și cu Petrea Dascălu. Dacă, în loc de a fi intrat, invitat de altfel de Silvestru Moldovan și Dr. I. Rațiu, în redacția „Foi Poporului” și a altor ziare ale timpului, în care și-a consumat tinerețea scriind inspirat și neinspirat, ar fi publicat de o sută de ori mai puțin, întârziind mai îndelung pe paginile scrijelate la lumina lămpii în singurătatea atâtor nopți rurale, cercetătorul literar de mâine ar fi fost obligat, poate, a-i reține numele. Păcatul nu e numai al lui. Am spus-o și despre alții. Nu uităm însă un fapt: Petrea Dascălu e fecior de țaran. Și, dacă a avut conștiința talentului său, dar a cărui forță sigur nu și-a cunoscut-o, a crezut că e o trădare a-și întoarce fața de către aceia din mijlocul cărora s'a ridicat. Fiindcă i-a cunoscut și i-a înțeles, i-a iubit. Poate această afecțiune să-i fi fost un impediment pentru a întreprinde ceva mare. Din motivul facil al unei necesități de a *sta de vorbă cu țărani*, s'a lăsat prins în mrejele unui scris simplu, abrupt, cu un interior de minore agitații, cu puține intuiții și diferențieri psihologice. Putea construi și cu o asemenea manieră o operă durabilă. Dar n'am surprins nicio sforțare în activitatea sa scriitoricească și de gazetar, care ne-ar indica voința de a ieși din țarcul strâmt și ingrat al noțiunii de „publicist”. Regretăm, constatând preocupări prea mărunte pentru posibilitățile lui de prozator, înzestrat cu un dar deosebit de a povesti, imbinând ironia subtilă cu umorul tășnit rotund și senin din coada unui cuvânt. Căci vioiciunea stilului, concentrarea acțiunii, în bucățile (schite și nuvele sau simple povestiri) sale, realizează la tot pasul asemenea efecte. Nu-i e străină psihologia în formele ei de strâmtă și directă exteriorizare a vieții țărănești. Mult și prețios lucru ar fi făcut Petrea Dascălu, dacă în locul unei bogate vieți de publicist și-ar fi impus alta mai severă, supunându-și elanul de creativitate unui zăstăm. Ar fi fost un beneficiu pentru proza ardeleană.

Să mai spunem un cuvânt despre modul cum a înțeles P. D. naționalismul în lunga sa carieră de gazetar și scriitor și ce interpretare i-a dat în opera sa. Intenționat am lăsat să vorbesc mai la urmă despre această latură a sufletului său, cu toate că

de aici pleacă și aici se reîntoarce puterea, nervul, care i-a purtat condeiul în mână și i-a luminat căile smulgându-l șovăielilor și împinteniindu-i activitatea. În sensul său plin, naționalism pentru P. D. înseamnă, după cum reiese din cele vreo zece lucrări și câteva sute de articole pe care le-a semnat: civism, omenie, onoare și dragoste, în cadrul românității.

De sigur, la el, ca și în scrisul altor dascăli, irendentismul nu era o atitudine de circumstanță, ci o modalitate de viață: singura trăită fără rezerve. Era și firesc, deci, să o slujească. Abundente mărturii, în acest sens, găsim în scrisul său. Pentru vremuri care au fost și iar vor fi să vină, aș cita placheta de „versuri pentru talpa țării”: *Din zile mari*, pe care au purtat-o cu ei atâția țărani și intelectuali ardeleni (în 1919) în campania dela Tisa. Sunt fiorii de libertate și dreptate ai unui neam încătușat:

...„Și dac'o fi să te plătim, Ardealule, cu sânge,
Il vom vărsa, copiii tăi, voioși, fără ne plânge”.

(Și dac'o fi...).

Exemplificări am mai putea aduce și din alte lucrări, dacă am urmări să-l prezentăm în această perspectivă; ceea ce nu e scopul rândurilor de față.

Cu scrisul său bogat, puțin controlat, dar totdeauna pătruns de căldura unui suflet în permanentă dăruire, a dus zi de zi sau săptămână de săptămână, timp de treizeci de ani, în mii de case, dragostea pentru gliia străbună, indemn spre faptă și gândire creștină, mângâiere și liniște atâtor vieții sbuciumate în acest Ardeal epic. Numai pentru consecvența credințelor sale, din care se pot desprinde atâtea certitudini, și încă merită atenția noastră.

Pe cine ar vrea să verifice aportul adus mișcării culturale din Ardeal de Petrea Dascălu, îl trimitem la titlul lucrărilor și apoi la publicațiile în care osteneala lui este evidentă:

1) „Pe drumuri bune”; 2) „Din zile mari”; 3) „Din popor”; 4) „Icoane dela țară”; 5) „Între sat și oraș”; 6) „Oameni de pe la noi”; 7) „Să nu mai spui la nimeni”; 8) „Tot omenia-i mai tare”; 9) „Stâlpii satului”; 10) „Din vremuri uitate”.

Reviste și ziare: „Foaia Școlastică” (Blaj); „Vatra Școlară” (Sibiu); „Foaia Poporului” (Sibiu); „Dacia Traiană” (Sibiu); „Învățătorul” (Cluj); „Unirea Poporului” (Blaj); „Gazeta Jiului” (Petroșani); „Cosinzeana” (Cluj); „Gazeta Transilvaniei” (Brașov); „Comoara Statului” (Blaj); „Cuvântul Poporului” (Sibiu) și „Luceafărul-pedagogic” (Sibiu).

Nicolae Albu

Anul juridic în Ardeal

Se obișnuiește ca la sfârșit de an să se facă bilanțul strădaniilor, să se privească în urmă la drumul parcurs pentru ca apoi, cu noi puteri, să pășim pe cărarea urcșului. Calendarele, gazetele și revistele scriu despre „anul literar”, „anul sportiv”, „anul agricol”, „anul financiar”, „anul școlar”, „anul vânătorilor”, etc., etc., numai despre un „an juridic” ori „judiciar” nu scrie nimeni, nici chiar revistele de drept. Avea mare dreptate d-l Andrei Rădulescu când scria în „Pandectele Române” (numărul festiv apărut în 1942) că revistele și cărțile de drept sunt prea puțin cunoscute, deși multe dintre acestea pot intra în ceea ce socotim cultura generală. „În expoziția cărții erau atât de puține, când ar fi trebuit să ocupe unul din cele mai importante locuri. Dări de seamă despre revistele juridice întâlnim foarte rar, chiar în revistele de drept;

prin gazete zilnice aproape de loc; deseori nici pentru o simplă anunțare a apariției nu se găsește un colțisor... Așa de curioasă este părerea unora despre cultura juridică, încât cu uimire aflu că sunt nedumeriți de faptul că Academia premiază și cărți de drept și încă, în ultimii ani, cu premii mari”!

Cele arătate de juristul Andrei Rădulescu sunt valabile mai ales pentru provincia noastră. În toate dările de seamă și studiile asupra „progresului cultural” al Ardealului post-belic lipsesc cu desăvârșire strădaniile juriștilor noștri. Nici chiar „Analele Facultății de Drept din Cluj” ori revistele de specialitate nu sunt preocupate de ideea prezentării retrospective a muncii desfășurate...

Acest gol năzuim să-l împlinim prin încreștarea pur informativă de acum.

I. *Presa juridică* ardeleană a fost reprezentată prin două reviste: „Revista Cercului juridic bănățean”, din care au apărut trei caiete, la intervale înăbușitor de rari, și „Notariatul Public” din Sibiu. D-l prof. Aurelian Ionașcu mă informa în vara trecută că intenționează să scoată vechiul „Ardeal Juridic” al regretatului Mănescu, ce apărea la Cluj, dar până acum n'a apărut. La Brașov, un grup de tineri au avut ideea de a scoate revista „Tribuna Juridică”, îndeplinind întreg ritualul moșitului: tribunal, Ministerul Propagandei, etc., dar ideea nu s'a făcut... trup, din cauze pe care nu le discutăm.

Tot printre publicații trebuie să amintim așteptatele „Anale ale Facultății de Drept din Cluj-Sibiu”.

II. *Studii de drept* au apărut în cursul anului: „Factorul eugenic în căsătorie” — o problemă de o acută actualitate — de prof. univ. Al. C. Angelescu dela Facultatea de Drept din Cluj; „Droit laïque, droit transcendent et obligativité”; „Vocația de jurist” și „Considerations philosophiques sur la plasticité du code civil Napoléonien”, studii masive în gândire datorite d-lui prof. univ. Eugeniu Speranția. D-l Tudor Drăganu, harnicul jurist tânăr dela Sibiu, a publicat trei importante studii: „Influența doctrinei național-socialiste asupra noului statut al grupului etnic german din România”, „Decretul lege Nr. 3209 din 14 Septembrie 1938, pentru modificarea unor dispozițiuni din Legea contenciosului administrativ” — studiu de doctrină și jurisprudență — și „Efectele juridice ale suspendării constituției din 1938”.

D-l prof. univ. Petre Poruțiu a publicat „Registrul de comerț în noul cod” și încă un studiu despre problema prețurilor și valorii din Ardealul cedat, apoi a colaborat cu deosebită hărnicie la revistele de specialitate, în special „Notariatul public”.

Titularul catedrei de drept internațional dela Universitatea Daciei Superioare, d-l prof. Gh. Sofronie, a publicat importantul studiu „Frontiera românească”, atât de actual în vremile de azi, iar decanul Facultății de Drept din Sibiu, neostenitul prof. Aurelian Ionașcu, a dat publicității — nu în formă definitivă, e drept — patru mari volume cuprinzând cursul de drept civil român ținut cu studenții facultății, pe lângă activitatea publicistică risipită cu dărnicie în coloanele marilor reviste din țară, între care e bine să reținem: „Problema unificării legislației civile în cugetarea juridică românească 1919—1941”, publicat în Nr. 5 din „Pandectele Române”.

Molcomul profesor Camil Negrea și-a continuat colaborarea credincioasă la „Pandectele Române” prin publicarea unor comentarii miezoase asupra câtorva hotărâri pronunțate de instanțele ardeleni, apoi a publicat în volum

cursul d-sale ținut cu studenții dela doctorat, privind „Cărțile Fonciare”. Asupra acestei materii a publicat de altfel un studiu nu mai puțin important fostul director al Cărilor Fonciare din București, d-l Paul Bărbatei, azi consilier la Curtea de Apel Sibiu, în „Pandectele Române”, intitulat „Introducere în studiul Cărilor Fonciare”. În coloanele aceleiași reviste, redactată de juristul nostru neobosit G. P. Docan, a publicat regulat comentarii, recenzii și doctrină, — ardeleanul nostru înclinat spre ...dezertare din provincia insulă de azi Emil Pușcariu, asiduul colaborator de ieri al tuturor revistelor culturale clujene, de prezent consilier la Curtea de Apel București. D-sa este de altfel și membru în comitetul de redacție al „Pandectelor”.

Emil Botiș, referent la Curtea Administrativă din Timișoara, a publicat la ... Iași studiul „Reorganizarea contenciosului administrativ”.

Un studiu salutat cu multă satisfacție de presa bisericească a fost „Noul regim al actelor de stare civilă și binecuvântarea religioasă” al d-lui prof. Ion Matei dela Academia Comercială din Brașov. A mai apărut apoi și studiul de procedură „Ordonanța Penală” a subsemnatului.

Dintre cei mai tineri, cuvine-se să încreștăm numele d-lor Octavian Popa, magistrat, Petru Penția, Victor Andru, I. T. Cosma, V. Ancușă, M. Bota, magistrat, Marin C. Sârbu, Nicolae Solomon, Eugen Pantea, Vlad Enescu, Stefan Isacu, G. Opreșanescu, V. Boceanu, Silviu Pop-Lemeni, Ion Sălăjanu, Ion Costăceanu, etc., care au înflorit cu scrisul lor paginile revistelor noastre de drept.

Și nu putem să încheiem răbojul acesta fără să amintim strădania d-lor I. N. Lungulescu, Sabin Moldovanu, A. M. Dragomirescu și a tuturor juriștilor grupați în „Cercul Juridic bănățean”, care desfășoară o activitate neostenită în capitala Banatului pentru popularizarea dreptului prin conferințe publice.

Cu toate că și în anul ce a trecut țara noastră a continuat războiul pentru plinirea dreptăților românești și apărarea ființei naționale, la greul căruia juriștii ardeleni au dat și ei tribut de sânge, putem să ne mândrim cu activitatea desfășurată de închinătorii la legile pământene din acest colț de Țară.

C. Boșca-Mălin

Noi publicații asupra artei

„Arta și Vieața”.

De curând a apărut în casa de editură Herder din Freiburg i. Br. o colecție de broșuri ilustrate cu titlul și textul românesc „Arta și Vieața”, sub îngrijirea d-lui Dr. Heinrich Lützel. Broșurile poartă următoarele titluri: 1. Chipul lui Hristos. 2. Nașterea Domnului. 3. Lumini în întuneric. 4. Bucuriile adevărate. 5. Fete tinere. 6. Logodnicii. 7. Copilul. 8. Tânărul. 9. Animalul și omul. 10. Maica Domnului. 11. Invierea. 12. Ucenici și Apostoli. 13. Chipul stăpânitorului. 14. Mame fericite. Fiecare cărticică cuprinde 25 pagini ilustrate, dintre cari 5 colorate și un text de 6 pagini: explicarea ilustrațiilor. Scopul este ca să facă posibilă „înțelegerea adâncă a artei, ajutându-ne să găsim în opera de artă partea ei actuală, vie”. Broșurile „nu sunt făcute numai pentru specialiști sau pentru cunoscători, ci sunt un dar minunat pentru orice om care e în stare să se bucure cu suflet curat”. Ilustrațiile sunt excelente, acomodate pentru adâncirea contemplării, iar textul succint expune calitatea conținutului sufletesc, uneori de-a-dreptul filosofic,

pe bază comparativă. Astfel el face un bun serviciu atât istoriei artei, cât și estetice, mai ales după o epocă de analiză formală unilaterală. În deosebi volumașele: Copilul, Animalul și omul și Fete tinere, merită toată lauda.

De demult ne dorim în românește astfel de publicații pentru promovarea culturii artistice, trebuie însă să recunoaștem că o asemenea execuție cu prețul de 1 RM. (din care se mai detrag 25% pentru străinătate) cu greu s'ar putea realiza la noi. Colecția apare în același timp în limba germană, franceză, spaniolă, italiană, etc., „unind astfel popoarele în dorul de frumos și de trăire adâncă”. Traducerea în românește s'a făcut de membrii Institutului Român din Germania, cu sediul în Berlin (d-nii Gr. Manolescu, C. Noica, A. Teodoreanu), în mod satisfăcător.

Konrad Fiedler: Vom Wesen der Kunst (Despre esența artei). Zusammengestellt und eingeleitet von Hans Eckstein. Piper & Co. München, 1942, (220 pag. 16”).

Fiedler, marele teoretician al artei, este în deoște cunoscut prin opera sa „Originea activității artistice” (Leipzig, 1887), în zadar am căuta însă în scrierile sale publicate în 1913-14 în două volume de H. Konnerth o operă cu titlul acesta. Este meritul lui Eckstein că a studiat întreaga operă a lui Fiedler și că apoi a grupat în treisprezece capitole în formă de citate părerile acestuia asupra esenței artei. Astfel se explică titlul cărții. Capitolele sunt următoarele: I. Cunoașterea filosofică și înțelepciunea vieții. II. Idei generale asupra artei. III. Arta și Frumusea. IV. Asupra aprecierii operelor de artă plastică. V. Conștiința artistică și procesul plastic. VI. Subiectul și forma — conținutul și expresia. VII. Arta și natura. VIII. Idealismul — realismul IX. Originalitate și manieră X. Arhitectura. XI. Știința artei și problema calității artistice. XII. Arta și spiritul timpului. XIII. Asupra unor personalități. Urmează bibliografia și registrul alfabetic al materiei. După fiecare citat ni-se indică izvorul.

Prin publicația lui Eckstein se ușurează mult munca cercetătorului. În introducerea de 42 pagini Eckstein ne invederează raportul lui Fiedler cu artiștii: Feuerbach, Marées și Hildebrand, căroră le datorează mult, analizează apoi teoria lui; însemnătatea lui Fiedler o vede în separarea problemei artei de noțiunea frumosului, a teoriei artei de estetică; descoperind obiectivitatea operei de artă, el a liberat gândirea asupra artei și aprecierea creațiilor artistice de prejudeții învechite. Ceea ce s'a înfăptuit în domeniul cercetării artei (nu a istoriei artei și a esteticii) are teoria lui Fiedler ca bază: astfel — după Eckstein — teoria de artă a lui G. Britsch și E. Kornmann, încercarea unei antologii a artei prin K. Riezler, eseurile lui E. Pretorius, estetica lui B. Croce; păreri valoroase ale lui K. Scheffler și P. Meyer se ating cel puțin principiar cu ideile lui Fiedler.

Coriolan Petranu

Rectificare

În articolul intitulat „Octavian Tăslăuanu și drama tăcerii” din numărul pe Decembrie 1942 al revistei noastre s'a strecurat o informație greșită — versiune care a circulat la Sibiu — și anume în fraza următoare: „Octavian Tăslăuanu a fost înmormântat prin colectă, dela mână la mână, a prietenilor și cunoscuților săi”.

Doamna Fatma Oct. Tăslăuanu ne informează că afirmația este neadevărată. Dăm cuvenita rectificare.

Luceafărul

Redacționale

Din cauza lipsei de spațiu, articolul prin care d-l Victor Iancu continuă discuția cu d-l Al. Dima, pe tema naturii valorilor estetice, va apărea numai în numărul viitor al „Luceafărului”.

*

Începând cu acest număr, revista noastră se tipărește pe hârtia de format nou, singura pe care o furnizează depozitele din țară.

Bibliografie

In editura „Casa Școalelor“ :

Alexandria. Istoria marelui împărat Alexandru Macedon.

C. Rădulescu-Motru, *Etnicul românesc*. Comunitate de origine, limbă și destin.

I. M. Marinescu, *Răsfoind scriitorii clasici*.

P. Negulescu și G. Alexianu, *Tratat de drept public*. Tomul I.

I. M. Rîureanu, *Emigranții în Brazilia și istorioare pentru copii*.

I. Petrovici, *Studii istorico-filosofice*. Serie nouă.

In alte edituri :

Calendarul Tribuna 1943. Brașov.

Anuarul Liceului de băieți român-unit „Sf. Vasile cel Mare“, Blaj, pe anul școlar 1940/41. Blaj, Tipografia Seminarului.

Anuarul Arhivei de Folklor. Vol. VI. Publicat de Ion Mușlea. București, Imprimeria Națională 1942.

Filaret Barbu, *Portativ bănațean*. Lugoj 1942.

Alex. Lapedatu, *Omul dela 2 Mai — invinsul dela 11 Februarie*. București, Imprimeria Națională 1942.

Dr. Eugen Bianu, *Știința veghei și pazei publice*. Ediția II. București 1942.

Vremea. București. Anul XV, Nr. 680—684 (Ianuarie 1943).

Satul. București. Anul XIII, Nr. 145 (Decembrie 1942).

Revista Institutului Social Banat-Crișana. Timișoara. Anul X, Septembrie—Decembrie 1942.

Viața Ilustrată. Cluj. Anul X. Nr. 1 (Ianuarie 1943).

Curier Ieșan. Iași. Anul III, Nr. 15—16 (1 Ianuarie 1943).

Societatea de Măine. București. Anul XIX, Nr. 11—12 (Noembrie—Decembrie 1942).

Mitropolia Moldovei. Iași. Anul XVII, Nr. 9—11 (Sept.—Noembrie 1942).

Cetatea Moldovei. Iași. Anul IV, Vol. VIII, Nr. 1 (Ianuarie 1943).

Revista Fundațiilor Regale. București. Anul X, Nr. 1 (Ianuarie 1943).

Carpații. Sibiu. Anul XI, Nr. 1 (Ianuarie 1943).

Bollettino Bibliografico Italiano. Roma. An. III, Nr. 1—8 (Ianuarie—August 1942).

Ramuri. Craiova. Anul XXXVIII, Nr. 11—12 (Noembrie—Decembrie 1942).

Gazeta Cărților. București. An. XII, Nr. 3—8 (Octomb.—Decembrie 1942).

România Tânără. Brașov. An. I, Nr. 7—8 (Noembrie—Decembrie 1942).

Școala Românească. București. (Noembrie—Decembrie 1942).

Arhivele Olteniei. Craiova. Anul XXI, Ianuarie—Decembrie 1942.

Țara Visurilor Noastre. Timișoara. Anul VII, Ianuarie 1943.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

ANUL III, Nr. 2.

Februarie 1943.

SUMARUL

Teodor Mureșanu : Balada Iancului (versuri)	Pag. 41
Victor Iancu : Scrisul românesc din Ardealul de Nord	" 43
Iosif Morușan : Autumnală ; Domniță ; Azi ; Domniță (poeme)	" 49
Eugenia Mureșanu : Ultimul capitol ; Tenebre (schife)	" 51
Virgil Șotropa : Ideal ; Rondelul viitorului ; Cine știe ? (poezii)	" 55
Ion Cherejan : Cântarea Transilvaniei (versuri)	" 56
Victor Papilian : Arta plastică în Transilvania de Nord	" 57
Lucian Valea : Gravuri (Poeme)	" 61
Pascu Ludeanu : Popas la Brașov	" 63

TEXTE, SCRISORI ȘI AMINTIRI

Iosif Bâtiu : Din corespondența Mariei Cunțan cu Ion Bianu	" 65
---	------

GÂND ȘI FAPTĂ

Olimpiu Boitoș : „Aversiunea” Românilor din Ardeal	" 69
---	------

CRONICI

P. Drăghici : Note la ultimele poezii de Lucian Blaga	" 71
Vasile Gionea : Figuri („Oameni de ispravă” de A. P. Bănuț ; „Vieața lui Goga” de Ciprian Doicescu)	" 73
Al. Procopovici : C. Rădulescu-Motru, Etnicul românesc	" 75
Romeo Dăscălescu : Al. Bădăuță, Munții României	" 76

INSEMNĂRI ȘI RECENZII

- **Dr. Artur Anderco** (Victor Iancu). — O lămurire (Olimpiu Boitoș). — Un scriitor pentru popor : Petrea Dascălu (Nicolae Albu). — Anul juridic în Ardeal (E. Boșca-Mălin). — Noi publicații asupra artei (Coriolan Petranu). — Rectificare. — Redacționale.

EXEMPLARUL LEI 60.—

